www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

“Ekmek ve Oyunlar” Romanı Örneğinde Siegfried Lenz’in Yazın Dünyası

Siegfried Lenz's World of Literary in the Novel of "Bread and Games"

Ayhan Yavuz Özdemir*

Abstract: Literature has universal responsibilities, such as reckoning with the past in human terms, evaluating the present. Given his contributions to literature, both locally and universally, it can be argued that Siegfried Lenz is one of the authors who best fulfills these responsibilities. The author, who confronts the past in his works and handles the problems of the postwar period, expertly uses the possibilities of literature. The way he works on these subjects makes his pen unique, as seen in the example of the novel "Bread and Games", while intersecting with his contemporary writers in terms of the subjects he considers. In the study, Lenz's writing attitudes were emphasized in the example of the novel "Bread and Games", and it was determined what kind of literary he had. After World War II, German literature, features that stand out in Lenz's literary works and the literary and sports relationship were determined and the principles of the study were determined. According to these principles, Lenz was found to have brought these issues together with an artistic goodness, ignoring criticism of literary and sports association in this novel. Aiming to be critical when addressing the social thing, the author paid attention to the aesthetic integrity of the novel. In addition, the promotion of this aesthetic integrity to a moral dimension has been seen as proof of his multifaceted behavior when processing social issues. Lenz has taken an enlightened position in this whole summer harmony and has installed a questioning task for the reader. He reflected the spirit of time in the novel by establishing a bridge between the past and the future, Because of the attitudes of this original literary, it can be said that he was a pioneer in the recognition of sports literature in Germany.

Structured Abstract: The life of long-distance runner Bert Buchner is discussed in the novel after World War II. He reflected the spirit of time in the novel by establishing a bridge between the past and the future, Thanks to the innovative perspectives of the Novel genre, he is among the pioneers who strive for the recognition of sports literature in Germany. Buchner has broken many records, won almost every race he participated in. The novel was presented in the narration of a sports journalist he had befriended when he was captured by the Nazis. Bert's sporting career has already begun while fleeing this prison camp. The main theme of the novel is whether Buchner could win the last race he would participate in. In other words, the subject of the novel is the history and future of the individual, and the quirks of life. This topic is a novel that follows both the war and the post-war era. German society in every sense of war wants to start life again, but it has not been so easy to get rid of the past. As the novel shows, the traces of the past are the traumas of individuals in the postwar period. Industrialization, the inability to overcome the traumas of the war period, and the socioeconomic situation in the postwar period have also led individuals to mechanization. The individual, who sees wealth as a guarantee, is now racing with constant life. Because as a guarantor, he wants to achieve wealth. As a result, people now live individually and become lonely. It is a portrait of the postwar era depicted in the novel, all realities are judged on individual interests.

* Arş. Gör. Dr. Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
Res. Asst. Dr. Hakkari University, Faculty of Education, Department of Foreign Language Education

ORCID 0000-0002-2601-2486

ayhanyavuzozdemir@hakkari.edu.tr

Cite as/ Atıf: Özdemir, A. Y. (2020). “Ekmek ve Oyunlar” romanı örneğinde Siegfried Lenz’in yazın dünyası. *Turkish Studies - Language*, 15(3), 1399-1419. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.44079>

Received/Geliş: 07 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 23 September/Eylül 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 September/Eylül 2020

CC BY-NC 4.0

Lenz combined elements such as locality, universality and authenticity while presenting reality in the novel. It has been seen that the attitude of the writer towards reality extends from local to universal, and while presenting this to the reader, he has an attitude approaching social issues. Another striking element is the simple and understandable attitude when using the language, and the soft but accurate attitude when directing criticism. The author, who pioneered the recognition of sports literature in Germany by bringing together the subjects of literature and sports, focuses on the problems of his time in the novel. With its originality in presenting a simple behavior and reality, it not only points to Nazi Germany and the social problems of the post-war era, but also includes inter-personal problems. Although the novel includes political elements, it takes a neutral attitude and traces the future. It can be taken out that the reader aims to think critically and questioning. With an open and understandable behavior, he has given information about historical events, sports and sports history, and detailed descriptions of ordinary people in society. The author did not explain the rules about running to the reader, but used the terms and tactics in the novel to appeal to the audience of a normal running race.

Thanks to his mastery of fictionalizing the languages and events he used, Lenz, who lived through the war period, was among the standout authors of the postwar period and contemporary German literature.

Another determination made in the novel is that Lenz opposes the concept of instrumentalization of sport for purposes such as ideological propaganda, objectification and rationalization of man. He criticizes the objectification of individual and sport, the objectification of life, and a sense of sport that is free from moral values. He adopts a constructive, simple, illuminating and questionable critique style. The values of the sport and the human values of the work reveal the necessity of overlapping the people and oppose an otherwise understanding.

In the determinations made in the work, it can be argued that he does not ignore the moral values in the application of literature, and therefore adopts a literary understanding where human values and aesthetics complement each other. When bringing literature and sports together, it also cares about the combination of aesthetics and morality. He does not deal with situations that do not correspond to humanitarian and ritual values in the form of beautification in the novel. Because one of the things that is targeted is the corruption of man. In this context, it can be thought that aesthetics give a work of literature that is not independent of the moral dimension. On this basis, the background of the novel included metaphors such as life and running, human and mechanization, sports and war.

Lenz, who succeeded in blending sports language with literary language, puts the relationship between sports and art into the frame of literature. In the combination of aesthetics and morality, he adapts fiction and reality together. Although Lenz's issues are the problems of the time, his attitude and approach to problems in his novels carry him to the universe Lenz took an intellectual attitude in the literary integrity of the novel, sent messages to the society and took the reader into a questioning attitude. It was also determined that Lenz included many background information in the novel. He used a lot of information about art, painting, sports, ancient Greek periods in cross-sections within the novel. For this reason, his novel, which contains information about many fields such as culture, art and sports, brings Lenz onstage as an intellectual.

Keywords: German Literature, Siegfried Lenz, Postwar German Literature, Literature and Sports, the Mechanization of the Individual

Öz: Edebiyatın, insani açıdan bakıldığında geçmişle hesaplaşmak, bugünü değerlendirmek gibi evrensel sorumlulukları vardır. Hem yerel hem de evrensel açıdan edebiyata yaptığı katkılar göz önünde bulundurulduğunda, bu sorumlulukları en iyi biçimde yerine getiren yazarlardan birinin Siegfried Lenz olduğu öne sürülebilir. Eserlerinde hem geçmişle yüzleşen hem de savaş sonrası dönemin sorunlarını işleyen yazar, roman türünü ustalıkla kullanır. Ele aldığı konular bakımından çağdaşı olduğu yazarlar ile kesişirken, “Ekmek ve Oyunlar” romanı örneğinde görüldüğü gibi bu konuları işleyiş biçimi onun kalemini özgün kılar. Çalışmada “Ekmek ve Oyunlar” romanı örneğinde Lenz’in yazın tutumları üzerinde durularak onun nasıl bir yazın dünyasına sahip olduğu konusunda saptamalarda bulunulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatı, Lenz’in edebi eserlerinde öne çıkan özellikler ve edebiyat ve spor ilişkisi ele alınarak çalışmanın esasları belirlenmiştir. Bu esaslara göre, Lenz’in bu romanda, edebiyat ve spor ilişkilendirilmesine yapılan eleştirileri yok sayarak bu konuları sanatsal bir üslupla bir araya getirdiği belirlenmiştir. Toplumsal olanı ele alırken eleştirel olmayı amaçlayan yazar, romanın estetik bütünlüğüne dikkat etmiştir. Ayrıca bu estetik bütünlüğün

ahlaki bir boyutla desteklenmesi toplumsal konuları işlerken çok yönlü davranmasının kanıtı olarak görülmüştür. Lenz, bütün bu yazınsal ahenkte aydın bir tutum takınmış, okura sorgulayıcı bir görev yüklemiştir. Geçmişle gelecek arasında köprü kurarak zamanın ruhunu romanda yansıtmıştır. Bu özgün yazın tutumları nedeni ile onun Almanya’da spor edebiyatının tanınmasında öncü olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Alman Edebiyatı, Siegfried Lenz, Savaş Sonrası Alman Edebiyatı, Edebiyat ve Spor, Bireyin Makineleşmesi.

1.Giriş

İnsanlık tarihinin en sarsıcı olaylarından birisi olan II. Dünya Savaşı ve beraberinde getirdiği yıkım, hem savaş döneminde hem de savaş sonrası dönemde birçok edebiyat eserine konu olmuştur. Savaş sonrası dönemde savaşı ve beraberinde getirdiklerini eserlerinde konuşturan yazarlardan birisi Siegfried Lenz’dir. Savaşı fiili olarak yaşayan Lenz, eserlerinde deneyimlerini ve gözlemlerini yansıtır, aydın bir tutum takınarak ait olduğu topluma ve insanlığa yol gösterir. Farklı edebiyat türlerinde eserler veren Lenz’in bu amaçları uygulamak için başvurduğu yazınsal türler arasında roman önemli yer tutar. Romanlarında savaş döneminde ve savaş sonrası dönemde Alman toplumunu ele alır, bu dönemlerdeki toplumsal panoramayı tasvir eder. Yazarın, bu yönde bir eseri olarak öne çıkan “Ekmek ve Oyunlar” romanı savaş sonrası dönemi betimleyen birçok izleğe sahiptir.

Savaş sonrası edebiyat genellikle yıkıntı edebiyatı olarak da adlandırılır. Burada yıkıntı ile kastedilen sadece yerle bir olmuş şehirler değil, aynı zamanda tahrip olmuş düşünceler ve hayaller, savaş gerçekliği ve enkaz içinde yaşanan ölüm ile hayatta kalma arasındaki deneyimlerdir de (Zengin, 2011: 405). “Yıkıntı Edebiyatı” (Trümmerliteratur)na dahil olan yazarlar, eserlerinde savaş ve savaş sonrası gerçeklikleri ele alarak, unutmama durumuna karşı koymaya çalışmışlar ve cesaretle bu gerçeklikle hesaplaşmışlardır. Bu dönemin unutulmaması gerektiği bu eserlerde sıkça vurgulanmıştır. (Zengin, 2018: 150). Onun yazın dünyasını ortaya koyabilmek için gereken temel esaslardan bir tanesi II. Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatının ana hatlarının ortaya konmasıdır. Bu nedenle Lenz’in eserler verdiği bu edebiyat dönemine ait genel özellikler çalışmada ele alınmıştır.

2. II. Dünya Savaşı Sonrası Alman Edebiyatı

Alman edebiyatında “Yıkıntı Edebiyatı”nın kökeni savaş yıllarında yaşananlara dayanır. Öncelikle Gruppe 47 içinde yer alan yazarlar olmak üzere birçok Alman yazar, savaşın yıkıcı etkisinin ileriki nesillere aktarılmasını amaçlamıştır (Zengin, 2018: 155). Almanya, çok yakın bir zamanda sosyal ve ekonomik hayata sıfırdan başlamak zorunda kalmıştır. Bu durum edebiyatta “Stunde Null” kavramı ile betimlenmiştir (Kurt, 2019: 129-130). Böylelikle savaş sonrası Alman edebiyatı, kendisine “sıfır noktasını” temel alarak her şeye yeniden başladığını ilan etmiştir (Öztürk, 2018: 18). Edebiyat tarihinde “Savaş Sonrası” olarak adlandırılan, 1945 sonrası Alman edebiyatı, bir savaşla savaşmak edebiyatıdır (Aytaç, 2005: 18). Hem Nazi Almanyası döneminde hem de savaş sonrası Almanya döneminde yaşanan sorunlarla yüzleşen ve bunları konuşturan alan edebiyattır. Bu yeni akım, Nazi rejiminin yıkım ve zulümlerini ele alarak, bu totaliter sistem ile yüzleşmeye çalışmıştır. Alman edebiyatçıları, bir taraftan Alman toplumunun içinde bulunduğu durumu eleştirel bir tavırla ele alırken, diğer taraftan Almanların da Nazi kurbanı olduklarını ve savaş sonrası dönemde barışçıl bir bakış açısı ile dünya milletleri arasında yerlerini almak istedikleri mesajını vermek istemişlerdir. Bu dönemin edebiyatçıları, yıkılmış şehirler, kayıp ilanları, salınan savaş esirleri, karaborsa zamanları, yiyecek karneleri, Nazilerin Yahudilere yaptığı soykırım gibi gerçeklikler ile savaş sonrasında Almanya’nın içinde bulunduğu vahim durumu yansıtmak için edebiyata başvurmuşlardır (Ekinci, 2017: 98). Savaşla ilgili konuları ele alması ve bu konuları eserlerine yansıtmaya biçimi nedeni ile savaş sonrası Alman edebiyatının önde gelen isimleri arasında bulunan Lenz (Kaygın, 2016: 18), 1943-1945 savaş yıllarını yaşamış ve savaşta asker olarak bulunmuştur. O dönemde ortaya çıkan olumsuzlukları gözlemlemiş ve bulunduğu koşulların etkisi

altında kalmıştır (Öğüt Marangoz, 2014: 30). Eserlerinde, yaşadığı dönemin sosyal ve ekonomik koşullarının yanı sıra kendi hayat hikâyesinin de etkileri görülür. Bu nedenle hayat hikâyesinin bilinmesi de onun yazın dünyası hakkında bilgi verecektir.

3.Siegfried Lenz'in Biyografisi ve Yazın Dünyası

Bugünkü Polanya sınırları içinde yer alan Doğu Prusya'da bir gümrük memurunun oğlu olarak 1926 yılında dünyaya gelir. Babasının ölümü üzerine annesi tekrar evlenince büyük annesi tarafından büyütülür ve birçok yatılı okula gönderilir. 13 yaşında II. Dünya savaşına katılan Lenz, savaşın bitmesinden kısa süre önce İngilizlere esir düşer. Serbest bırakılınca Hamburg'a yerleşip burada İngiliz ve Alman dili ve edebiyatı tarihi, felsefe alanlarında öğrenim görür ve 1949 yılında Liselotte isimli bir kadınla evlenir. Savaşın insanlığı uğrattığı zararların farkında olan ve insani bir dünya oluşturmak için çabalayan Lenz, savaş sonrası Alman edebiyatının ve günümüz Alman edebiyatının önemli temsilcilerinden birisidir (Kısa, 2017: 59). 2014 yılında hayatını kaybetmiştir. Zengin (2018: 150), Lenz'in ilk toplantısını 1947'de yapan Gruppe 47 isimli oluşum içinde yer aldığını belirtir. Toplumsal, politik ve dil bakımından yeni bir başlangıç yapmayı amaçlayan bu grup, nasyonal sosyalistlerin propaganda aracı olan ve coşkunluk yaratan dillerine karşı bir harekettir. Nesnel bir gerçeklik ve basit bir üslupla onların dile verdikleri zararı tamir etmeyi hedeflemiştir. Yeni bir başlangıç arayışına girerek önceki dönem edebiyatlarını tekrarlamak istemediler.

II. Dünya Savaşı'nı yaşayan Lenz, savaştan çok etkilenmiştir, bu nedenle eserlerinde savaşın izleri görülür. Bunun yanında güncel toplumsal konuları, Nazi Almanyası'nı, ikili ilişkilerden kaynaklanan çatışmaları okura aktarmıştır (Öğüt Marangoz, 2014: 29). Faulkner, Dostoyevski, Hemingway gibi yazarların romanlarında öne çıkan kaçış, zulüm, aldırılmazlık, ayaklanma ve ulaşılamayan hayatlar gibi motifler onu etkilemiş ve düşündürmüştür. Bu nedenle yazmaya başlayan Lenz'in eserlerinde kendi hayatından izler görülür. Kimi eserlerinde mekân olarak denizi kullanmasının nedeni, denize kıyısı olan ülkede yaşamış olmasından kaynaklanır. Ailesi hakkında bilgi vermekten kaçınması nedeni ile ailesi ile ilgili pek bilgi söz konusu değildir. Eserlerinde parçalanmış aileleri konu almasının nedeni böyle bir aile yapısına sahip olmasında aranabilir. İlk olarak "Es waren Habichten in der Luft" (1951) romanı ile edebiyat dünyasında tanınmıştır. Romanın yanında kısa öykü, radyo oyunları, tiyatro oyunları da yazan Lenz, bunların içinde kısa öykülere özel ilgi duymuştur. Yüksek bir anlatım yeteneğine sahip bir yazar olarak, süslü kelimelerden daha çok derin düşünmeyi tercih eden bir sanatçıdır. Eserlerinin özellikleri arasında açıklık, anlaşılabilirlik ve ayrıntılı betimlemeler yer alır. Öykülerindeki karakterler sıradan insanlardır ve öykülerinde güçlü ve zayıf karakterlerin bir aradalığı söz konusudur. Toplumdaki problemlerin altını çizer. Bu nedenler ile öykü hazinesini günlük toplumsal hayattan oluşturur. Ele aldığı temel motifler ailevi ve kişiler arası ilişkiler ya da hükümet ve vatandaş arasındaki ilişkilerdir (Öğüt Marangoz, 2014: 30-31). Roman ve hikâyelerinin ana problemi, insanların tahmin edemedikleri bir gerçeklik sırasında, hayatın kriz durumlarında nasıl davrandığı, onların neden bu duruma sürüklendiğidir (Aytaç, 1994: 477). Aytaç (1994: 478) ayrıca Lenz'in hikâye ve romanları arasındaki ilişkilere dikkat çekerek şunları dile getirir:

Lenz, romanlarının yanı sıra birçok hikâye de yazmıştır ve romanlarıyla hikâyeleri arasında ilişkiler belirgindir. Roman panoramasında anlam taşıyan kulise ait ne varsa hikâye biçiminde bu epik anlatımın merkezine kaydırılmış durumdadır. Hikâyelerinde humor ve hiciv (özellikle Federal Almanya'daki refah toplumuna yönelik taşlamalar) karakteristiktir. Yeni hikâyelerinde ise özellikle anlatıcının görüş açısı (Erzählungsstandpunkt) bakımından deneylere giriştiği görülür. Hikâye ve romanların ortak noktası ise en belirgin olarak konu seçiminde ortaya çıkar: Çöküntü geçiren insan, onun geçmişi ve geleceği. Hikâyelerinde konular memlekelinden alınma olmasına rağmen bölge edebiyatından sıyrılmayı bilen Lenz, zaman ve mekân sınırlarını aşip evrensele yönelmeyi başarmıştır.

Konuların ruhî yönüne ağırlık vermesi, evrenselliği sağlayan önemli bir unsurdur. Denilebilir ki Siegfried Lenz çağdaş, ama zamana bağlı olmayan bir yazardır. Eserlerindeki realist ayrıntılara rağmen mekân ve zaman tespiti çoğu kez güçtür.

Savaş sonrası Alman Yıkıntı edebiyatının en önemli temsilcileri arasında yer alan Lenz, neredeyse bütün eserlerine savaş olgusunu taşıırken (Kaygın, 2016: 25), politik unsurlara yer vermesine rağmen angaje izlenimi uyandırmaz, hakikati arayan yazar kimliğini korur (Aytaç, 1994: 478). Edebiyatın sınırları içindeki bu hakikat arayışında kendine farklı konuları seçer, farklı sembol ve metaforları eserlerinde kullanır. Alman edebiyatında onu öncü yapabilecek konulardan bir tanesi edebiyatta spor konusunu işlemesi, onu yaşamın, toplumun ve bireyin gerçekliğinin sunuşu için kullanmasıdır.

4.Edebiyat ve Spor

Spor, toplumda kitlesel etki uyandıracak biçimde yer edindikten sonra, farklı amaçlar için geniş bir alan sunmuştur. Spor kavramından ne anlaşılacağını belirlemek oldukça problemlidir. Belirli bir ideolojik bakış açısından bakıldığında, potansiyeli tek boyutlu olur ve düzleşir. Bu nedenle onun karmaşıklığı ve birleştirici yeteneği kaybolur (Leis, 1998: 24). Edebiyat ve spor alanları birbirinden ayrı ayrı ele alındığında her ikisinin de toplumsal birer olgu olduğu söylenebilir. Son yıllarda sporun özgürlük, ekonomi, politika gibi toplumsal alanlardan uzak düşünülmemeyeceği fark edildi. Benzer durum edebiyat alanı için de geçerlidir. Sorunsal bu iki kavram bir arada ele alındığında ortaya çıkmaktadır (Söllinger, 2017: 12). Almanya’da spor neyi temsil etmektedir? Bu soruya cevap aramak, Alman edebiyatının sporla nadir olan ilişkisini düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu, yaklaşık 30 milyon Almanı televizyon karşısına çeken kültüre sahip ve dünyanın en büyük kitap pazarlarından biri olan Almanya’da neden bu kadar az spor kitabı satıldığı sorusunun cevabı için anahtar gibi görünmektedir. Her cumartesi öğleden sonraları Almanya ligi kapanış konferansının tadını çıkaran dinleyici kitleleri futbolla ilgili edebiyata ilgisiz görünmektedir. Niçin hemen hemen hiçbir Alman yazar bu konuyu ele almaya cesaret edemiyor? Buna karşın anglosakson yazarlar bu konuyu ele almaktalar ve bunda da başarılılar. Alman yayınevlerindeki en büyük bahane sporun çok az psikolojik tarafının olması ve çok az ruhsal derinlik sunmasıdır (Eggers, 2003: 4). Spor, edebiyatın sunduğu bütün her şeyi izleyiciye sunmaktadır. Bir uzun mesafe koşucusu ya da boks maçı birçok dramatik eserden daha dramatik olabilmektedir. Spor müsabakaları birbiri ile ortak noktası olmayan insanları bir boks ya da futbol maçı süresince hemen hemen özdeş tepki gösteren topluluklara dönüştürür. Oyun onları uyuşturduğu ya da sarhoş ettiği için birçok insan stadyuma gitmektedir (Spiegel&Reich-Ranicki, 2006). Birkaç istisna dışında Federal Almanya edebiyatı tarihinde sporun neden bu kadar az yer aldığı sorusu, nasyonal sosyalizmde sporun çok sık araçsallaştırılması sonucu ile açıklanabilir. Bu bağlamda 1945’ten sonra spor ve onun başkahramanlarının hikayeler için uygun olmaması şaşırtıcı değildir (Eggers, 2003: 7-8). Ayrıca sporun Almanya’daki, İngiltere’deki ve Amerika’daki algılanışı ve günlük işlenişi bütün küreselleşme ve Avrupalılık olgularına rağmen çok farklıdır. Ünlü anglosakson yazarlar modern sporu ele almayı severken, Alman yazarlar bu konu ile ilgilenmezler. Alman entelektüel çevrelerin, alt kültür olarak sporla temas etme korkusu vardır ki bu anglosakson kültüre çok yabancısıdır (Eggers, 2003: 5). Edebiyatta spor konusunun işlenmesinin reddedilmesi ile ilgili öne sürülen görüşleri Söllinger (2017: 17) şu şekilde özetlemektedir:

- 1.Sporda psikolojik derinliğin az olması
- 2.Sporda zihinsel derinliğin az olması
- 3.Edebiyat ile ilgili okur, spor ve spor edebiyatı ile ilgilenmez ve aynı zamanda sporcu da edebiyatla ilgilenmez.
- 4.Faşizm nedeni ile ortaya çıkan negatif çağrışım, sporun edebiyatça ihmal edilmesi tabusuna sebep olmuştur.

Tüm bu gerekçelendirmelere karşın Almanya ve diğer ülkelerde farklı düzeylerde spor konusu edebiyat eserlerinde konulaştırılmıştır. Bülles ve Kaminski (2005) sporun hiçbir biçimde edebiyatın düşmanı olmadığını belirtir. Spor, edebiyatta kesin bir büyüklüğe ulaşmıştır ve sporun kendi de bir kitle olayına dönüşmüştür. Popüler kültür açısından bakılıp erken yeniçağ ile kıyaslandığında yirminci yüzyılda sporun büyük bir toplumsal değer elde ettiği ortaya çıkar. Gerçek spor, toplumda profesyonel statüye kadar gelişmesiyle edebiyatı statü olarak sollamıştır

Spor ve edebiyat birbirine benzeyen yakın akrabadır. Her ikisi de farklı düzeylerde ve farklı araçlarla aynı duygulara hitap ederler. Edebiyatın ilgili olduğu kahramanlık, tutku, dayanışma, şan gibi temel duygular, spor müsabakalarında da hakimdir. Yalnızca müsabakalar farklı olarak daha basit, daha yüzeysel ve daha doğrudandır. Edebiyatın okura sunduğu şey, şifreleme ve zihinsel çaba gerektirmeden tamamen zahmetsizce stadyumda bulunabilir. Hiçbir şey yaşamın vahşetini bir boks maçından daha açık gösteremez ve muhtemelen bir uzun mesafe koşusu bir tür varoluş savaşı ile ilgili bir benzetmedir. Spor yaşantıları birçok insan için sanata yeğdir, yani spor sanatın ikamesidir (Spiegel&Reich-Ranicki, 2006). Bütün metin türleri için geçerli ilke, spor olayının az ya da çok onun iyi biçimde biçimlendirilmiş çevirisi olarak edebiyat araçları ile ortaya çıkmasıdır. Edebiyat, sporun orijinalliyetini ne korur ne de kopyalar. Edebiyatı öyle ya da böyle sporun biçimsel yabancılaşması söz konusudur. İnsanların mekâna ve zamana bağlılığının söz konusu olduğu sporun orijinalliyetinde tamamen yeniden ayarlanır. Görüldüğü gibi spor sonsuz edebi üretimler için sınırsız bir kaynak sunar. Spor ve edebiyat çok geniş bir alandır (Kuhlmann, 2012: 58). Bu geniş alan içinde kendine yer bulan edebiyat türlerinden birisi romandır.

Spor romanları, merkezinde yaşamın can alıcı anlarında anlatıcının ona eşlik ettiği figürlerin bulunduğu birey romanlarıdır. Olay bu figürün ihtiyaç ve amaçlarından, daha doğrusu hedeflerine ulaşmak için gösterdiği çabadan kaynaklanır. Romanlar tamamen başkahraman merkezlidir. Hemen bütün spor romanlarında başarı sporu olarak delikanlılık problemleri ile boğuşan ana karakter tasvir edilir. Genç o kadar büyümüştür ki yetişkin olarak yeni zor rollerin üstesinden gelmek zorundadır. Erkeksi baskınlığın söz konusu olduğu spor romanlarında, başkahraman kurumsallaşmış bir spor yarışmaları sistemine dahildir ve bu yarışmalar mekânsal bir düzen içinde sınıflandırılmıştır: Yerel olaylar bu düzenlemede ulusal olanlardan daha azdır, ulusal olanlar ise uluslararası olanlardan daha azdır. Genelde roman sonunda kariyerinin zirvesinde olan kahraman, önemli bir uluslararası yarışmadadır (Sicks, 2008: 38). Bunun yanında amatörlik roman yapısının gerekçelendirilmesi için önemli rol oynar. Bu, karakterleri spora sürükleyen motivasyonun açıklanması için önemlidir. Spor romanları sporun pozitif imgesini geliştirir. Bu pozitiflik, genç roman kahramanlarının spor yaparak öğrenmelerindedir. Ayrıca amatörlik ile ilgili başka sorulara da cevap aranır: figürler eğer sporu meslek olarak yapmıyorlarsa geçimlerini nasıl sağlıyorlardır, spor romanı hangi sosyal çevrede geçmektedir, hangi sosyoekonomik pozisyonlardaki başkahramanlar yer alır (Sicks, 2008: 41).

Spor, seyirci demektir, başka bir deyişle seyircisiz spor olmazdı. Çünkü seyirci onun varlığının koşulları arasında yer alır. Kamuda, antik dönemden bu yana seyirci sporu sunulur. 20. yüzyılda spor, şimdiye kadarki zirvesine ulaştı ve genişleyerek kitle olayına dönüştü (Leis, 1998: 116). Spor seyircisi genelde canlı ve stadyumda, daha doğrusu müsabaka alanında spor etkinliğine çok yakındır. Edebiyatı ise seyirci okurdur. O, spor olayından sevinç duyar, ona metinsel bir mesafede durur. Metinsel mesafede kalan seyirci için spor olayı sözel olmaktan çıkar. Spor olayı ona bir bakış açısından sunulur, yazılı kelimelerin bir aradalığı içinde onun tarafından algılanır (Kuhlmann, 2012: 57). Sporun çekiciliğinin karmaşık nedenleri vardır. Bir tanesi edebiyatta dikkat çeker: Spor tiyatroya benzer (Leis, 1998: 116). Spor, her şeyden önce zihne ve düşünme yeteneğine hitap eder. Bir oyun takip etmek aynı zamanda çözüm stratejileri aramak anlamına da gelmektedir. Kim geri planda kendisinin tarafı olduğu renkleri görürse, yeni oyun hatları icat eder, kurgusal olarak taktik değiştirir, zihninde yeni bir oyuncu değişikliği yapar, olayı tahmin eder ve onaylanmış ya da onaylanmamış hisseder. Tıpkı tiyatrodaki gibi (Bülles&Kaminski, 2005). Ancak spor, seyircisine dolaysız bir kesinlik aktarır, yorumlama ile ilgili problemler ortaya çıkmaz, bir sıfırlık galibiyet, bir

sıfırlık galibiyet olarak kalır ve bundan şüphe duyulmaz. Eski sahne dünyası, buna karşın öyle meçhul ve yoruma meyillidir ki alımlayanlar onun kesinliğe ulaşacağı hiçbir tutarlı anlama ulaşamazlar. Yalnızca yaklaşım olarak spora yönelik olabilecek yeni tiyatro gösteriyi tekrar tek anlamlılığa kavuşturabilir (Leis, 1998: 117). Spor hakkında yazan yazarlar sporun gözlemcisi olarak ortaya çıkar. Spor olayını seyirci tribününden seyreder, bir gazeteciye benzeseler de, onların işi bir sıfırlık bir spor haberini yapmayı aşar, yoksa edebi metinler gazete metinlerinden ayırt edilemezdi. Bir spor edebiyatı metninin içeriği farklıdır ve açıkçası bir spor olayının başlangıcı ve akışı hakkında bir muhabirden beklenenden daha fazlasıdır. Yazarın izleyici bakış açısına örnek olarak Lenz’in “Ekmek ve Oyunlar” romanı klasik örnek olarak verilebilir (Kuhlmann, 2012: 59-60).

5.“Ekmek ve Oyunlar” Romanının incelenmesi

Bu çalışmanın amacı “Ekmek ve Oyunlar” romanı örneğinde savaş sonrası Alman edebiyatının temsilcilerinden birisi olan Lenz’in yazın dünyasını ortaya koymaktan ötesi değildir. Bu amaçla çalışmada edebiyat ve spor konusu ekseninde romanda içerik ve kurmaca, dil ve üslup, sanat ve spor ya da estetik ve insani değerler, bireyin makineleşmesi başlıklarında yapılan saptamalara yer verilmiştir.

5.1.Romanda İçerik ve Kurmaca:

Romanda II. Dünya Savaşı sonrasında uzun mesafe koşucusu Bert Buchner’in spor kariyeri ele alınmıştır. Buchner, birçok rekor kırmış, neredeyse katıldığı bütün yarışları kazanmıştır. Roman, onun Nazilere esir düştüğü dönemde arkadaşlık kurduğu bir spor gazetecisinin anlatımıyla sunulmuştur. Zaten onun spor kariyeri de bu esir kampından kaçarken başlamıştır. Romanın ana temasını oluşturan olay, onun katılacağı son yarışı kazanıp kazanamayacağıdır. Başka bir deyişle romanın konusu bireyin geçmişi ve geleceği, hayatın cilveleridir. Bu konu etrafında hem savaş döneminden hem de savaş sonrası dönemden izler taşımaktadır roman. Savaş sonrası Alman toplumu, her anlamda hayata yeniden başlamak istemesine karşın, geçmişten öylece kurtulmak o kadar kolay olmayacaktır. Romanda görüldüğü gibi geçmişin izleri aynı zamanda savaş sonrası dönemde bireylerin travmalarıdır. Örneğin romanda savaş dönemindeki esirlik yaşamından bahsedilir, aynı zamanda savaş sonrası dönemde bu esirlik yaşamının yıkımları anlatılır. Böylelikle savaş sonrası dönemde savaşın bireyler üzerindeki travmatik etkilerinin kolay kolay geçmediği gerçekliği işlenir. “Bu kez kazanmayacak. Katılması bir hataydı. Wiegand’ın saçma bir düşüncesi. Kazanma şansının olması için otuz dakika koşması ve eski rekoruna ulaşması gerekiyor, oysa bunu asla yapamayacak, asla” (9) cümleleri ile başlayan ve “Sonunda, evet, sonuçlar: “Yeni rekortmen...” Yerdeki yığını kaldırıyorlar... Süre ne? Dikkatle pistin dışına taşıyorlar... Hellström ikinci mi? Çayırın üzerinden sallanarak hedefe. Onu nereye götürüyorlar? Nereye?” (207) cümleleri ile sonlanan roman tek bir paragraftan oluşmaktadır. Bu biçimiyle yazar adeta okuru Buchner’in katıldığı son yarışın kulvarları içine iteceği, yarışı izleyen bir seyirciymiş gibi yarış bitene, daha doğrusu roman bitene kadar onu kurmacanın içine çekeceği bir ahenk oluşturmuştur. Romanın tek paragraftan oluşan biçimi, Buchner’in katıldığı son yarışın bu romandaki kurmacanın iskeletini oluşturduğu yorumunu ortaya çıkarır. Ayrıca yazar bu kurmaca içinde sık sık geri dönüşler yapar, geçmişten kesitlerle hem kurmacayı daha anlaşılır hale getirir hem de okuru roman boyunca sıkımsayacak ve ayık tutacak bir yol benimser.

Romanı okuyan okur, kendini Lenz tarafından yarışın yapıldığı stadyumun tribünlerine götürülmüş hisseder. Lenz orada sanki koşu yolunu iyi gören bir konumda otururken, gözlemlerken ve not alırken görülür. O seyircidir ve romanda yarışı okura izletir. Bu durum, yazarın yarışı takip ettiği tarafsız bir bakış açısını vurgular. Çünkü taraftar edebiyatı olarak adlandırılan eserlerden farklı olarak yazar burada spor olayına karşı duygusal olarak mesafelidir. O, yarışın başında sevinç ya da üzüntüyle iyi ya da kötü sonuca odaklanmaz. Lenz, sporda ve yaşamda başarısız olmuş biri olarak Buchner’in üzüntülerini tarif eder (Kuhlmann, 2012: 60). Spor romanı, spora ilgisi olan okura yalnızca sporla ilgili gerilim sunmaz, aynı zamanda onları kurgusal yıldızın sırları konusunda

bilgilendirir. Gerçek spor yıldızına benzeyen başkahraman kurgusal arkadaşına dönüşür. Onun betimlenmesi temel olarak kurgusal bir spor hikâyesinin başarısına katkıda bulunur. Kurgusal düzeyde romanda spor olayları yan olaylardır ve onunla ilgili yorumlar genelde birey merkezlidir. Başkahramanları normal insan olarak sunan roman, onların yaşamlarını, başarılarını, problemlerini ve yenilgilerini anlatır. Onlardan romanın temel olayı ortaya çıkar (Bülles&Kaminski, 2005).

Romanda Büchner'in amatörlükten profesyonelliğe giden yolculuğu aile kavramına hemen hiç değinmeden, mekân ve zaman unsurlarına çok fazla yer vermeden anlatılmıştır. Aile kavramına değinmemesi, onun parçalanmış bir aileden gelmesi, mekân ve zamana yer vermemesi, tüm insanlığa hitap etmek istemesi olarak yorumlanabilir. Büchner, esir kampından kaçarken başladığı koşuculuğu savaştan sonra meslek olarak yapar. Bu nedenle o, savaş döneminden faydalanmış, o dönemde elde ettiklerini zorlu savaş sonrası dönemde kullanmıştır. Ayrıca romanda Dohrn ve Büchner karakterleri gibi güçlü ve zayıf karakterlerin biraradalığının söz konusu olduğu söylenebilir. "Atletimiz altıncı oldu, bu başarıyı bizim için kazandı. Dohrn'a içelim..." (174). ifadesi, Dohrn'nun spor anlayışını Büchner'inkinden ayırır. Büchner sadece kendi bireysel başarısı için koşarken, Dohrn sporu ondan zevk aldığı için yapmaktadır. Dohrn, tamamen sporun ruhuna özgün bir amaçla altıncı olmuştur. Altıncı olmasına karşın çevresindeki insanlar buna çok sevinmektedirler. Büchner ise, sürekli birinci olmakla yetinmez, ayrıca rekor kırmak zorunda hisseder kendini ve her seferinde daha iyi bir rekora ulaşmak ister, sporun rekor ile beraberinde getirdiği ganimete odaklanır.

Sporadaki yükselişi, Büchner'in ahlaki çöküşünü de beraberinde getirir. O, acımasızca rakiplerini yolundan çıkarır. Yalnızca spor başarısı ona tanınırlık sağlar. Olimpiyat oyunlarından kısa süre önce sakatlanır ve ondan daha az yetenekli Dohrn onun yerine koştuğunda zalimce intikam alır. Başka bir koşu sırasında onun topuğuna basar, onu ağır yaralar. Ben anlatıcı bunu gören nadir kişilerden birisidir ve onunla arkadaşlığını bitirir. Bununla birlikte Büchner'in karakteristik çöküşü tüm Avrupa'da savaş sonrası dönemde göz önüne getirilen daha iyi bir toplumun inşası için sporun temel işlevini çarpıtır (Gamper, 2008). Savaş sonrası dönemde insanlar savaş döneminin alışkanlıklarını, travmalarını ve yaşanmışlıklarını bir kenara atamamıştır ve diğer kültürel olgularda olduğu gibi bu gerçeklikler sporda da yansımaları bulmuştur. Bu bağlamda Büchner için yarış eşittir savaştır ve bu savaşı kazanmak için her türlü çareye başvurmaktan çekinmez. Bu ifadeler savaş sonrası dönemde sporun içinde bulunduğu hali ortaya koymaktadır. Tüm insanları bir topluluk haline getiren spor, beraberinde başka sorunları da getirmiştir. Bu sorunların kaynağında ise o dönemdeki tüm bireyleri etkileyen politik, sosyal ve toplumsal konular vardır.

1926 yılında doğan Lenz, o dönemin önemli olaylarına şahit olur. I. Dünya Savaşı sonlarında Almanya'da ortaya çıkan ve 1933'lü yıllardan II. Dünya Savaşı sonuna kadar etkisini gösteren otoriter bir rejim olarak nasyonal sosyalizm o dönemde etkili olmuştur. Bu dönem, onun çocukluk ve gençlik çağlarına tekamül eder (Karahalil, 2013: 28). Lenz, hem yaşadığı dönemin önemli olaylarına hem de bu dönemdeki kendi yaşantılarından izlere eserlerinde yer verir.

Lenz'e "*Ekmek ve Oyunlar*" romanı ile ilgili olarak bir röportajda ona niçin başka türün değil de, koşucu ve koşu sporunun onun anlatısının merkezinde olduğu sorulur. Cevap olarak romanda kuşkusuz günlük yaşam savaşını tasvir etmek istediğini belirtir. Romanın koşucusu Büchner, ilk koşu deneyimlerini savaşta kaçış esnasında yaşamıştır. Ben anlatıcı olarak bir spor gazetecisi, savaş esir kampındaki Büchner ile arkadaşlığını hatırlamış, ilk düşmandan kaçma yarışını anlatmıştır (Leis, 1998: 63-64). Büchner, savaşın pragmatik kazanımı olarak alabildiğini beraberinde almıştır. Buna karşın arkadaşı dünya savaşında bir elini kaybetmiştir:

O güne dek ciğerimdeki mermi parçasından haberim yoktu, elimi kaybettiğim zaman olmuştu büyük olasılıkla, setteki tutsak kampında, Bert kaçtıktan sonra mayınları kumsala sürüklediğimiz sırada donanma fişekleri onları patlatmıştı, bir tek o zaman olmuş olabilir (93).

Bu tür anlatımlar, Büchner’in katıldığı güncel yarış ile karıştırılır ve böylelikle savaş yağma sporu ile hafif atlet arasındaki bağ vurgulanır. Romanda sürekli altı çizilen kaçış motifi, Büchner’in balıkçılık tutkusunda da resmedilir. Lenz kısa ifadelerle sporun tarihsel- felsefi teorisine giriş yapar, Yunan spor anlayışı ile ilgili unsurlar da romanda göze çarpar. Her koşuda sürekli takip edildiği hissini hatırlayan Büchner, sürekli travma yaşamaktadır (Leis, 1998: 64). Büchner’in yaşadığı bu sıkıntılar romanda sık sık anlatılmıştır.

Bert’in bir zamanlar sıkça gördüğü, bana da anlattığı rüyaları düşündüm. Hep aynı, eski resim: firar, ufukta onu takip edenler, orada bilinmezlerle dolu bir dirence karşı koşmak, sendelemek, artık soluk almakta güçlük çeken göğsü, uzakta çığlıklar, silah sesleri, öfkeli köpek havlamaları ya da artık hedefe ulaştıklarını sanan takipçilerin sessizliği. Bunları ne çok görmüştü, ayaklarının ona ihanet ettiği, koşunun ortasında ciğerlerinin ve kalbinin onu terk ettiği karanlık ve trajik rüyalar... Bert’in hikâyesi de rüyalarındaki sırayla, benzer şekilde sürüp gidiyordu, Bert her şeyden kaçıyor, ama bir tek kendinden kurtulamıyordu. Bert’in en büyük rakibi kendisiydi ve bu rakibe yetişemiyordu... (153).

Büchner’in, gazeteci arkadaşı tarafından ben anlatıcı ile anlatılan romanda, öznel değerlendirmeler söz konusudur. 10000 metre koşusu şimdiki zamanda, onun hayatı geçmiş zamanda anlatılmıştır (Söllinger, 2017: 55). Sürekli öznel yorumlamalar ile yarışın sonucu ile ilgili değerlendirmede bulunulur. “Bu kez kazanamayacak” ifadesi roman sonuna kadar farklı biçimlerde anlatıcı tarafından yinelenir. Burada ilginç olan koşucunun başarısız olup olmayacağından çok onun nasıl başarısız olacağıdır (Söllinger, 2017: 56-57). Lenz, romanda modernizmin hakim olduğu dünyada içinde yaşadığı toplumu, zamanın ruhuna uygun olarak yansıtır. Burada onun savaş sonrası dönemin sorunlarına karşı araç olarak yazını kullandığı çıkarımı yapılabilir. Çünkü bu dönemin beraberinde getirdikleri sorunlar, onun yazınsal tutumuyla eleştirel olarak sorgulanmaktadır. Bu bağlamda romanın ana karakterinin sınıfsal yükselişi ile birlikte yaşadığı ahlaki çöküntü ele alınmıştır. Minnet, teşekkür borcu gibi değerlere, ilerlemesine engel olacağı için değer vermez. Tıpkı bir koşu yarışında olduğu gibi sürekli ilerleme hedefine yönelmektedir. Bu amaca uygun olarak beraber aynı yolda yürüdüğü insanları yüzüstü bırakmaktan çekinmez. İhtiyaç duyduğu şey yanındaki bireylerle pragmatik ilişkiler kurması, çıkar ortadan kalkınca ilişkinin de bitmesidir. Benzer gerçeklikler spor kulüpleri için de geçerlidir. Wagener (2000: 640), Lenz’in spor kulüplerinin ikiyüzlülüğünü, onların sponsorlarını ve atletleri kahraman yapan ve onlar isteklerini ve düşlerini yerine getirmediklerinde onları alaşağı eden toplumu eleştirdiğini dile getirir.

5.2.Dil ve Üslup:

Edebiyatın toplum ile doğrudan bir bağının olduğu, yazıldığı dönemdeki toplumsal sorunlar, siyasi meseleler, sosyo-ekonomik çalkantılar gibi o zamanın ruhunu oluşturan konuların bu sahanlıkta ele alındığı iddia edilebilir (Ekinci, 2017: 89). Edebi anlatım, bilinçli olsun ya da olmasın, bir çağrışımlar zincirini, duyguları, aktarmalı ifadeleri ve sembolleri barındırır. Birden çok anlama gelebilen yoruma açık anlatımın olduğu edebiyatta, yazar ele aldığı konuya karşı tavrı ile okur üzerinde etki bırakmak ister. Edebi eserde kelimelerin seçimine özen gösterilir, anlatılacak konunun nasıl dile getirileceği konusunda kaygılanıldığı hissedilir (Aytaç, 1995: 10).

Bireysel söylemlerde yeni bir dil, yeni değerler sistemine, yeni bir ahlak da, yeni bir dile ihtiyaç duymaktadır. Yeni bir dil ve yeni bir değerler sisteminin karşılıklı birbirlerine gereksinimleri söz konusudur. Yazarlar, egemen ahlakın ve egemen söylemin dilini kullanmayı reddediyorlarsa, kendilerini sıfırdan tekrar oluşturmak ve yeni bir ahlaka dayanan yeni bir dil ile yola çıkmak zorunluluğu içindendirler (Balıkçioğlu, 1995: 53). Lukacs (2003: 16) romanın en temel ilkesi olarak görülebilecek ironinin, basitleştirilmiş bir taklit kavramını olanaksız hale getirdiğini belirtir. Romanın bilinçli bir biçim verme çabası sonucu ortaya çıkması nedeni ile dünyayı ve deneyimleri

olduğu gibi yansıtması mümkün değildir. Romanın başarısı deneyim ve deneyimin öznel yorumu arasındaki mesafenin yok sayılmasında değil, ustalıkla işlenmesinde yatar. Reich-Ranicki (1963: 171)'ye göre Lenz'in çağdaşları ile uzlaşması ve ortak noktası çok fazla olduğu kadar onlardan ayrışması, hatta uzaklaşması da dikkat çekicidir. Onun tavrı genel olarak çağdaşlarından ayrılır.

Lenz, savaş sonrası dönemde hedeflenen yeni değerler sistemi için yeni bir dil oluşturur. Alman edebiyatında gerçekliği kendi öznel yorumlama biçimiyle öne çıkar. Bu bakış açısında onun yerel sorunlar karşısında tüm insanlığa hitap eden cevaplar getirmeye çalıştığı söylenebilir. Yerel sorunlar karşısındaki tutumu onu bir aydın kimliğine kavuştururken, meseleleri yaklaşımında tüm insanlığı kucaklayan vizyonu onu evrensele taşır. Hakikati sunuşundaki özgünlüğü onu çağdaşlarından ayıran esas unsurdur. "Edebiyat, mimarî gibi, resim gibi, müzik gibi, bir sanat dalı. Herbir sanat dalının malzemesi ayrıdır; edebiyatın malzemesi, ham maddesi dildir. Sanatın asıl ögesi ise biçimdir. Edebiyatta biçime, üslûpla, kurguyla ulaşılır" (Aytaç, 1995: 10). Lenz'in başarılı bir romancı olmasının nedenlerinden birisi çağ eleştirisine yer vermesidir. Onun konu zenginliği ve konu yaratmadaki başarısı ise başarılı bir romancı olmasının ikinci büyük nedenidir. Yazarlık kariyerinin başından beri anlatımı, beklenmedik yeniliklerle canlandırmayı, sürükleyici bir üslup oluşturmayı başarmıştır. Bu onun hayat felsefesinin üsluba yansımalarıdır. Çünkü hayatın cilveleri onun eserlerinin temel konusudur ve bu konu, yani hayatın önceden kestirilemezliği bu teknikte ifadesini bulmuştur (Aytaç, 1994: 477-478). Eserlerinde okurlarına seslenen Lenz, onlardan kendilerini ve dünyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerini talep eder. Herkesin birbirinden sorumlu olduğunu ifade eden yazar, herkesin sorumluluğunun farkında olmasını ve gerçekleri bilmesini ister. Eserlerini, olayları okurun yorumuna açık bırakacak biçimde kaleme alırken, okurların gözünü boyamaz ve nadiren yargılamalarda bulunur. Kazanılmış tecrübenin yazmak için çok önemli olduğunu savunur (Öğüt Marangoz, 2014: 31).

Lenz, romanda gerçekliği sunarken yerellik, evrensellik ve özgünlük gibi unsurları yan yana getirmiştir. Yazarın gerçeklik karşısındaki tutumunun yerelden evrensele uzandığı, bunu okura sunarken de toplumsal konulara eleştirel yaklaşan bir tavır takındığı görülmüştür. Dikkat çeken bir diğer unsur, dili kullanırken sade ve anlaşılır, eleştiri yöneltirken ise yumuşak ama isabetli tavrıdır. Edebiyat ve spor konularını bir araya getirerek Almanya'da spor edebiyatının tanınmasında öncülük eden yazar, romanda yaşadığı dönemin sorunları üzerine yoğunlaşır. Sade bir üslup ve gerçekliği sunuşundaki özgünlüğü ile yalnızca Nazi Almanya'sı ve savaş sonrası dönemdeki toplumsal sorunlara işaret etmez, aynı zamanda bireylerarası sıkıntılara da yer verir. Romanda politik unsurları da ele almasına rağmen tarafsız bir tutum takınır, gerçeğin izini sürer. Okurun eleştirel ve sorgulayıcı düşünmesini hedeflediği çıkarımına varılabilir. Açık ve anlaşılır bir üslup ile tarihsel olaylara, spor ve spor tarihi ile ilgili bilgilere, toplumdaki sıradan insanlara romanda yer verdiği ve ayrıntılı betimlemelere başvurduğu gözlenmiştir. Yazar, okura koşu yarışı ile ilgili kuralları açıklamaz, ancak normal bir koşu yarışı ile ilgili izleyici kitlesine hitap edecek terimleri ve taktikleri anlatıda kullanmıştır.

Tahminen psikoloji Lenz'in en zayıf tarafıdır. Açıkçası o ne yeterli insani bilgiye sahiptir ne de fiziksel tepkileri hissetmeye yeteneği vardır. Dinamizm ve psikoloji eksikliğini, sık sık oldukça dramatik karşılaşmalar ve etkili çarpışmalar ile gizler. Bu onun realist romanlarında teatral olarak yansır (Reich-Ranicki, 1963: 180). Buna karşın sıkça kullanılan ünlemler anlatıcının heyecanını vurgular ve içsel monoloğu hatırlatır. Anlatıcının spor tasvirleri önemli ölçüde alan dili ile aktarılır (Söllinger, 2017: 57). Ben anlatıcının bilinç akışı biçimindeki anlatımı insan ruhunun derinliklerine hitap eder.

5.3.Sanat ve Spor ya da Estetik ve İnsani Değerler

Lenz'in romanında koşu sporunu konu olarak seçmesi, onun edebiyat ve spor ilişkisi karşısındaki tutumunu ortaya koyar. Hayatın her alanını kendisine konu edinebilen yazınsal tür olan romanda, uygulayıcısı insan olan ve öyle ya da böyle toplumsal yaşamın kültürel bir etkinliği olan

spor konu olarak seçmiştir. Bu, Lenz’in doğrudan edebiyat ve spor ilişkisini olumlaması olarak görülebilir. Edebiyatın da sanatın tezahürü olduğu gerçekliği, sanat ve spor ilişkisini doğrular. III. Reich döneminde sanat ve edebiyat, ahlaki bir bakış açısı olmaksızın savaş, ölüm gibi konularla ilişkilendirilmiş, bu konular insanı değerleri gözetmeksizin güzelleme biçiminde ele alınmıştır. Birey modernizme karşı durmak yerine, insani benliğini kaybetmek uğruna ona ayak uydurma yoluna girmiştir. Hatta bu uğurda II. Dünya Savaşı sırasında sanatı ve edebiyatı vahşeti ululamak için kullanmıştır. Bu insani değerlerden sapış ve ilerleme arzusu bireyi makineleştirmiş, onu bir nesneye dönüştürmüştür. Nasyonal sosyalizm döneminde edebiyat, vahşeti güzellemek için araçsallaştırılmıştır. Leis (1998: 48)’e göre nasyonal sosyalizm amaçları ile bağdaşan yazarlar ve diğer sanatçılar spor, politika, askeri güç ve mitolojinin bir araya gelmesini kutlamışlardır. Balıkcıoğlu (1995: 54) ondokuzuncu yüzyıl ‘sanat sanat içindir’ görüşünün savaşı güzelleyecek kadar ileri gittiğine dikkat çeker. Savaşın güzellenmesi ise insanın nesneleştirilmesini onaylamak, barbarlığı kabullenmek anlamına gelir. İnsanın nesneleştirilmesi bireyin ortadan kalkmasına, sanatın icra edilememesine neden olur. Bu durumda ‘sanat sanattır ve ahlak ahlaktır’ gibi bir anlayış ortadan kalkar, sanat, insanlık ve tarihin yok oluşu dile getirilir.

Ondokuzuncu yüzyılın kendi estetiğini geliştirme çabası başarılı olamamıştır. Artık estetik, ahlaktan bağımsız düşünülememektedir. Bu nedenle Auschwitz’den sonra kanın ve leylağın bir araya gelmesi artık mümkün değildir (Balıkcıoğlu, 1995: 47). Bunun farkında olan, estetik ve ahlakın eserde bir arada olması gerektiğine inan edebiyatçılar, savaş sonrası dönemde Auschwitz’den sonra edebiyatın yapılıp yapılamayacağını tartışmaya açmışlardır. Balıkcıoğlu (1995: 48) “İnsanın nesneleştirilmesini evetlemeden, ancak vahşeti de güzelleştirip gönendirmeden nasıl yapılacaktır artık sanat, barbarlaşmadan nasıl şiir yazılacaktır?” sorusuna yanıt arar. Ona göre “ondokuzuncu yüzyılın estetize edilmiş dünyası kan ile bülbül, kan ile leylak sözcüklerini yan yana getirebilirken, Auschwitz vahşetinden sonra vahşeti güzelleştirmeden dile getirecek sözcüklerin yeniden bulunması, sil baştan yaratılması gerekmektedir” (Balıkcıoğlu, 1995: 48). Lenz aydın bir tutum takınır, bu konuda sorumluluk üstlenir, eserlerinde estetiği insani değerlerle yan yana getirir. “Ekmek ve Oyunlar” romanında savaş döneminin estetik ve ahlak arasındaki ayrımına da işaret edecek ifadeler yer verir:

Adam yıldırım hızıyla yüzükoyun yere yığıldığında, ciritin ucu hafifçe titreşiyordu... Bu resmi gazetede yayınlamak istememişlerdi o zaman, benim imzaman olması da onları ikna etmemişti, oysa bilinçli getirmiştım resmi, güzeldi çünkü, merhametsiz bir güzellik içeriyordu. Bu resim sporun kendi köklerine döndüğü anı gösteriyordu, yere uzanmış kurbanın yerinde yeterince hızlı, yeterince dikkatli ve yeterince güçlü olmayan bir başkası da olabilirdi... (27).

“Merhametsiz bir güzellik” kavramı ile eleştirilen, nasyonal sosyalizm dönemindeki gibi estetiğin ahlaki tarafının olmamasıdır. İnsani ve ahlaki değerlere uygun olmayan ürünün sanatsal olarak değerlendirilmesidir eleştirilen. II. Dünya Savaşı, insanlığa ve sanatın her türlü uygulayıcısına, estetik ve ahlakın zorunlu olarak yan yana gelmesi gerektiğini göstermiştir. Öteki türlü insanı değerlerle örtüşmeyen sunuşların bireyi, insani özden uzaklaştıracağı açıktır. Romanda ‘Spor ve Sanat’ isimli bir sergiye katılan karakterler arasında şu konuşma geçer:

Bu serginin ne anlamı var?” diye sordu, “Bir anlamı yok,” dedim, “aslında hiçbir şeyin anlamı yok. Bu tip sorularla hep yanlış yerlerde dolaşıyorsun.” Sonra ekledim: “Serginin adı, ‘Spor ve sanat’ da, yaşam boyu koşucu olarak kalmak kadar anlamsız bir deneme. Zor durumda kalmadan da anlamların peşine düşmek gerekir! (149).

Antik dönem ve II. Dünya Savaşı dönemindeki spor anlayışında insan vücudu sürekli savaşa hazır olmanın gerekliliği olarak görülerek ideal haline getirilmiştir. Ayrıca insan vücudu yeniden inşa sürecinin temelini oluşturmuştur. Romanda, sporcu vücutlarının resimlerinin bulunduğu bir

sergi ziyaret edilmiştir. Burada spor ve sanatın ilişkilendirilmesi ile ilgili değil, bu kültürel olguların insani değerlerden uzak bir formda sunulmasına yönelik bir eleştiri söz konusu olabilir. Nasyonal sosyalizm döneminde olduğu gibi savaş sonrası dönemde bireyin bedeninin ideal olarak ve yeniden inşa sürecinin temel motifi olarak sunulması için sporu araçsallaştıran bakış açısı konu edilmiştir. Sporun araçsallaştırıldığı gibi sanat da sporun içinde bulunduğu durumun sunulması için araçsallaştırılmıştır. Spor konu edinen sanat eserlerinde estetik ve ahlak arasındaki ilişki göz ardı edilmiş, bu eserlerde nesneleştirilen birey sergilenmiştir. Serginin adının ‘Spor ve Sanat’ olması anlamsızdır, çünkü sergideki fotoğraflarda insanın nesneleştirilmesi, dolayısı ile estetik sunuşta ahlakın göz ardı edilmesi söz konusudur.

Romanda ayrıca “Neden hâlâ evli değilsiniz? Koşmadığınız zaman ne yaparsınız? Siz de spor öğretmeni olmak istiyor musunuz? Siz de bir yapı tasarruf sandığına üye misiniz? Ailenize yardım ediyor musunuz? Günün birinde artık ünlü olmadığınızda ne yapacaksınız?” (159) gibi sorular Büchner’e yöneltilmektedir. Bu sorularla ortaya çıkıyor ki o mücadeleci bir yaşam düzeni içinde yaşamak istemektedir. Onun için olaydan önce asla ciddi bir karar verme söz konusu değildir. Burada spor ve ahlaki olan arasındaki eşselsilik belirleyici rol oynar (Mattern, 2009: 535). Büchner, ahlaki duruşu dikkate almayan spor anlayışını benimser. Bu, sadece onun değil, mücadeleci bir spor anlayışının geçerli olduğu yaşadığı dönemin sorunudur.

Elile yarı açık ağzını kapatarak “Galibiyet,” diye mırıldandı, “galibiyet! Sporda savaş araçları olmadan galibiyet vardır.” Gizliden gizliye sporun kökeninin bir savaş uygulaması ve her yarışın bir manevra olduğunu da söylüyordu. Yunanlı sporcular böyle değil miydi? “Neden Hektor Troya’nın duvarları önünde öldürüldü? Çünkü Akhilleus’un koşucu yüreğine sahip değildi. Hektor, yeterince bilinçli antreman yapmamıştı” (38).

20. yüzyılda da ızdırap olmadan savaş yürümez, çünkü spor yalnızca kazanan ve kaybeden arasında karar verilecekse yapılır. Kazanan bu nedenle müsabakada belirlenmelidir. Gerekli mücadeleci davranış biçimi farklı toplumalarda farklı biçimlerde edebi olarak kullanılır (Leis, 1998: 97). Hedeflenen galibiyetin elde edilmesidir. Bunun için gerekli olan vücudun bir makine biçiminde işlenmesinin sağlanmasıdır. Vücudun böyle bir işleyişe kavuşması ancak gerekli antremanlar ile mümkün olmaktadır. Buna karşın Jacob’un (2000: 29) da belirttiği gibi modern endüstri üretimine ve sonuçlarına eleştiri, spor antremanlarının rasyonelleşmesini eleştirenlerin hem fikir oldukları noktadır.

5.4.Bireyin Makineleşmesi:

Romanda bulunan “mekanik güzellik”, “sancılı yabancılaşma”, “görevlerim çok fazla” ifadeleri, bu dönem insanların yaşadığı yabancılaşma ve beraberinde ortaya çıkan insani değerlerden sapma, makineleşme gibi sorunlu süreçlerin göstergesidir. “Uzak tersanelerden gelen çekiç sesleri, kaynak makinelerinden sıçrayan kıvılcımlar, küçük teknelerin akıntıya karşı çıgıllıkları, denize açılan ya da geri gelen gemilerin uyarıcı kalın homurtuları koşarlarken, sürekli koşarlarken onlara eşlik ediyordu” (45) cümleleri romanda ele alınan dönemde sanayileşme ve makineleşmenin yoğun olarak hissedilmesi olarak değerlendirilebilir. “Ne zaman içinde olmak istediğin bir gemi görsen, orada yanlış insanlar vardır,” dedi. “Öyleyse nasıl oluyor da, neye ihtiyacımız olduğunu bize yanlış insanlar gösteriyor?” “Çok basit,” dedim, “çünkü onların parası var!” (66) ifadeleri ise bu dönemde paranın bireyler için ne kadar önemli hale geldiğinin işaretidir. Bu, her ne kadar sanayileşme ile insanların refah seviyesi yükselse de savaş sonrası dönemde insanların fakirlik yaşadığının kanıtıdır: “Yoksulluktan nefret ediyorum. Bu denli nefret ettiğim başka hiçbir şey yok. Zenginlik gibi garantili olan başka ne var ki! Kimsesizlere, yoksul dullara sormak gerek!” (66). Sanayileşme, savaş dönemi travmalarının hala atlatılamaması ve savaş sonrası dönemdeki sosyoekonomik durum, bireyleri de makineleşmeye götürmüştür. Zenginliği yaşamın garantisi olarak gören birey, artık sürekli yaşam ile yarış halindedir. Çünkü bir garantör olarak zenginliğe

ulaşmak istemektedir, artık bireysel yaşamakta ve yalnızlaşmaktadır. Romanda resmedilen, tüm gerçekliklerin bireysel çıkarların üzerinden değerlendirildiği savaş sonrası dönemin portresidir. Toplumsal yaşamın bir parçası olarak benzer sorunlar spor dünyası için de geçerlidir. Mutlak başarıya ulaşmak adına çalışan Büchner’in, bir ailesi yoktur, gittikçe daha da bireyselleşmekte ve yalnızlaşmaktadır. Söllinger (2017: 61) onun, insanlardan faydalanabildiği kadar faydalandığını ve ihtiyacı kalmadığında onları bıraktığını belirtir. Yaşamını rekabet sporuna bağımlı hale getirmiştir ve sürekli kendi şöhretinin zorlaması altında koşmaktadır.

Gökberk (2011: 22-23) 19. yüzyılda endüstri uygarlığının sebep olduğu sınıflar arasındaki sert çatışmaların günümüzde yumuşamaya başladığını belirtir. Modern teknik sayesinde ortaya çıkan üretimdeki bolluk herkesin dünya nimetlerinden yararlanabilmesini sağlamıştır. Bugün sosyal adalette ölçü, mal mülk sahibi olmak değil kazançtır. Mal-mülk sahipliğinin sosyal saygınlığın ve yaşamın güvencesi olması anlayışı eski tarım kültüründedir. Bugün, kazanç ve iş yerinin güvenli olması, sosyal saygınlık ile güvenli bir yaşayışın başlıca destekleri sayılmaktadır. Toplum içinde farklar hala vardır, ancak sınıflar arasındaki hınçlar yumuşamıştır. Ayrılıklar artık yapılan işin sağladığı yetkiye göre ortaya çıkmaktadır. Karmaşık işlerin olduğu bir fabrikada işler nesnel ve sürekli olarak yürütülüyorsa kendilerine belli yetkilerin tanındığı yöneticiler vardır. Bir zamanlar sadece ordu ve devlet kademelerinde görülen otoritelere göre sıralanma düzeni şimdi bütün endüstri toplumuna yayılmıştır. Artan sorumluluklar ile orantılı olarak çoğalan bir konfor hakkı da beraberinde gelmiştir.

Kılıcı kullanmaya başlaması ile beraber insanın makineleşme ile sınırı başlamıştır. Antik dönemde kılıcı savaş sporu için araç olarak kullanan birey, yeniçağda öldürme işlemini daha seri yapabilmek için giyotini kullanmaya başlamıştır. Bu sayede ölüm ve makineleşme arasındaki ilişki daha da belirginleşmiştir. II. Dünya Savaşı’nda da makineleşmenin insana ölümcül yansımaları hissedilmiştir. Makineleşmenin artması ile birlikte öldürme işlevi için kullanılan makineler de daha kitlesel hale gelmiştir. Artık insan silah adındaki makineler ile kendini kitlesel olarak yok etmeye başlamıştır. Aynı zamanda makineleşme süreci, insanın makineleşmesi ile özdeşleşmiş, insan benliğini ve duygularını kaybetme noktasına gelmiştir. Savaş sonrası dönemde, bireyin sürekli daha yeni ve daha iyiye, ilerlemeye yönelik hırsı ve doğrudan bir makineye dönüşmesi romanda ele alınmaktadır. Bu hırsın, bireyi makineye dönüştürdüğü gerçekliği doğrudan sunulmak yerine, okur gerçeklikle hesaplaşmaya sokulmaktadır.

Spor gazetecisi olan ben anlatıcı elini II. Dünya Savaşı’nda kaybederken, savaş sonrası dönemde Uwe’nin eli balık ayıklama makinesinde yaralanmıştır. İnsan kendi ürettiği makine tarafından yok edilir duruma gelirken, öte yandan da gitgide makineye dönüşmüştür. Bu bağlamda sürekli üretim ve tüketim arasında koşturmuş, daha iyi olmak adına kendini zorlamıştır. Bunun için farkında olmadığı bir zorunluluk hissetmektedir. Edebiyat eseri, bundan kurtuluş için bir çare sunmak yerine, bireyi gerçekliği sorgulamaya yönelten bir işlevi ön plana çıkarmaktadır. Bu sorgulamanın geçmişle gelecek arasındaki köprüde gerçekleştiği düşüncesine varılabilir. Eskiden yaşamak için, kazanmak için çabalayan birey, bugün güç ve sosyal statü elde etmek için uğraşmaktadır. Ancak ister hayatta kalmak için olsun ister sosyal statü için olsun bireyi kazanmaya yönelten bir nedenin olması gerekmektedir. “Bert’in koştugu her yerde galibiyet baştan belliydi, rakiplerine yalnızca sıralama için savaşmak kalıyordu” (146). Bu kadar başarılı bir koşucu olan Büchner’in kazanmasına etki eden neden aşağıdaki ifadelerle açıklanır:

Alf nasıl başardığını öğrenmek istediğinde ise şöyle yanıtladı: “Yalnızca tek bir şey düşünmek gerekiyor, seni harekete geçiren ve güç veren bir şey. İşim bittiğinde ya da işimin biteceğine inandığım zaman Viktor’u düşünüyorum. O kıpırtısız orman gölünü hayal ediyorum, firar ettiğimiz Pazar gününü ve tıraş olurken ansızın sahilde beliren askerleri. Sonra onların seslenişlerini duyuyorum, silah seslerini, Viktor’un yerinde kalakaldığını görüyorum, dönerek düşüşünü,

evet, hepsi bir araya geliyor o anda, sesler, patlamalar ve Viktor'un yüzü, bunu düşünmek belki her şeyi kolaylaştırmıyor, ama yavaşlamıyorum en azından. İnsanın böyle bir şeyi olması iyi. Viktor yardım ediyor... (69).

Yukarıdaki ifadelerde yer alan kaçış motofi roman boyunca farklı biçimlerde sürekli Büchner'in aklında yer edinir. Kaçış sırasında beraber koştuğu arkadaşı Viktor'un ölümü onda sürekli itici bir güç etkisi yapar. Modernizm o gün hayatta kalmaları için insanları koştururken, savaş sonrası dönemde ise güç istenci için onları koşurmaktadır. "Güç istencinin dünya anlayışı, her şey mücadelenin aracı haline geldiğinde, mücadele olarak mücadeleye iyi vicdanını vermektedir. Bu mücadelede gücün zaferinin kendini onaylaması gerçekleşir. Mücadele istenci bundan sürekli bir itki alır" (Jaspers, 2008: 502-503).

Savaş ve spor antik dönemden bu yana bir arada düşünülmüştür. Spor, antrenman ve askerlik hizmetine hazırlık olarak anlaşılır. Spor çok yönlü olarak kötüye kullanılabilen ve araçsallaştırılabilmektedir. O esnek bir şekilde yorumlanabildiğinden, köken olarak spora yabancı alanlar için, bazen de politik çıkarlar için sunulduğu mücadelecilik yapısında öne çıkabilmektedir (Leis, 1998: 45). Eğlenmek için yapılan spor savaşla özdeşleşmiştir. Öncelikle antrenmanlarla spor savaşına çok sıkı hazırlanılır ve bu durum giderek bağımlılığa dönüşür. Sözü edilen olay öyle bir hal alır ki birinin ona dur demesi gerekebilir: "Yoğun antrenmanlar, antrenmanlara sınırlarına, insafsızca, Kinzelmann'ın onu karşısına çekip uyarmasını gerektirecek kadar yoğun" (167). Savaş döneminde yaşamak için koşan insanların, savaş sonrası dönemde sahip oldukları koşma hırslarının nedeni aşağıdaki sorularla okura sorgulattır:

Bir kez başlayınca devam ettiren, umutlar tükendiğinde bile onları zorlayan bu baskı, rakibin çekim alanı mı, yolun talebi mi? Şansları olmasa bile, onları kendilerinden geçiren, her şeyi değilse de pek çok şeyi unutturan bir etki altında kaldıkları için mi koşmaya devam ediyorlar? Koşu koşuculardan hangi bedeli ödemelerini istiyor, kaç kurban alması gerekiyor? (114).

Bu sorunun cevabı modernizmin insan doğasında yaptığı değişimlerde, bunun sonucunda onların isteklerinin değişmesinde ve insan vücudunda bulunan dopaminde aranabilir. Kalyoncu (2010)'ya göre dopamin vücutta doğal olarak üretilen, sınırlar arasındaki iletişimi sağlayan, duyguları, hareketleri, zevk ve acı algılarını etkileyen bir kimyasalıdır. Ruh halimizi etkileyen dopamin çoğaldığında kendimizi daha iyi hissederiz. Ceza alındığında ise ortadan kaybolur. Çünkü ödül-ceza mekanizmasını çalıştırır. Bir şeyden haz alınması, beyinde bir bölgeden başka bölgeye salındığı anlamına gelir. Dopamin aslında haz maddesidir ve aynı zamanda "istemek" durumu ile ilgilidir. Kimi zaman insanlar hoşlanmadığı, hatta kendilerine zarar veren bir şeyi isterler. İnsanların istemediği, ancak yapmaktan kendini alamadığı durumlar buna örnek olarak verilebilir. Yapılan araştırmalar bağımlılık yapan uyuşturucuların beyin mutluluk etkinliklerini harekete geçirdiğini göstermiştir. Yemek yemek, günbatımı seyretmek gibi güzel şeyler yapıldığında da beyin dopamin salgıladığı için kişi kendini sakin ve mutlu hisseder. Bir süre sonra dopamin miktarı eski haline döndüğünde kişi hayatına devam eder ve yeni bir mutlu anı beklemeye başlar.

Romanda, Büchner kendini yarışmaktan, yeni rekorlar kırmaktan alı koyamamakta, içinde bulunduğu durumun farkında olduğunda da bir türlü yarışmaktan vazgeçememektedir, çünkü yarışıp yeni rekorlar kırmak onun için bağımlılık haline gelmiştir. Sonuçta bireyin bağımlı olunan madde ya da duruma bağımlılığı artmış ve ondan kurtulmak gitgide zor hale gelmiştir.

Bert, uzunca bir duraksamadan sonra, yüzüne bakmadan, "Muhtemelen haklısın dostum," dedi, "ama öğüt vermek kolaydır. Artık ne yapabilirim ki? İçinde olmak çok farklı bir şey. Koşmaya ihtiyacım var, henüz vazgeçemem." "Koşmaya ihtiyacın yok, Bert! Galibiyete, alkışa, koşunun ardından gelenlerin hiçbirine yok! Falqueras'ı hatırla, o küçük Arjantinliyi! 'Galibiyet beni bağımlı yaptı,' demişti, 've bu bağımlılık da geri kalanları verdi. Alkışa bir ilaç gibi ihtiyaç

duyuyorum.’ Bağımlı olmadan bırakmak gerekir. Henüz zaman varken karar vermelisin Bert (144).

Yaşanılan deneyim beyinde hafızaya alınmış olduğu için birey yaşadığı zevki tekrar yaşamak ister. Beyindeki dopamin yolağı, yaşanılan zevk faaliyetini tekrar yaşamak için gerekli hareketleri hatırlatır ve tekrarlatır. Vücut sistemleri biyolojik olarak hayatta kalmaya programlanmıştır. Yemek yemek ve bunu tekrarlamak hayatta kalmak için yapılan aktivitelerdir (Kalyoncu, 2010). Ayrıca bağımlı olunan madde ya da duruma ulaşma isteği, bağımlı kişiyi sıkıntılı bir süreç içine sokabilir:

Bazıları koşunun ortasında kurşun yemiş gibi yere düştü, bazıları sürünerek hedefe ulaşmaya çabaladı. En korkuncu ise, ölene dek koşmaya mahkûm edilmiş gibi görünen “çılgın”lardı, stadyuma sendeleyerek girdiler, transa geçmişlerdi adeta, kontrolsüz, neredeyse bilinçsiz, herkesin şaşkın bakışları altında yanlış yöne gittiler. Seyirciler çığlıklar atarak onları uyarmaya çalıştı, ama koşucular dönme hastalığına tutulmuşlardı, umutsuz seslenişleri duymayarak hedefe çok az kala dönüp bu kez geriye doğru koşmaya başladılar: Hedefi unutmuşlardı! Görevliler kafesteki hayvanları güder gibi, onları bitiş çizgisine ittiler... (114-115).

Dopamin, ödülle ilişkili olayların daha kolay hatırlanmasına ve ödülle ilgili bilgilerin bellekte saklanmasına katkıda bulunur. Prefrontal korteks¹, sevilen bir etkinlik ile ilgilenildiğinde onu salgılar. Odaklanma ve dikkat üzerinde belirleyici etkisi vardır. Heyecan veren ya da ani strese neden olan durumlarda yüksek miktarda salgılanır. Aşırı dopamin salgılanımı bu nedenle bireyde stres, anksiyete ve gerginliğe neden olur (Dopamin nedir? Ne işe yarar? Eksikliği ne tür sorunlar yaratır?, t.y.). Benzer stres, endişe, kaygı ve gerginlik Büchner’de sürekli gözlemlenen durumlardır. “Yüzünde kovalanan birinin korku dolu ifadesi yerleşti yeniden, biliyorum. Galip olmak gerektiğini düşünmenin eziyeti, zorlanmanın panik belirtileri...” (118) ifadesinde de görüldüğü gibi Büchner sürekli bu tür psikolojik durumları yaşamaktadır. Söllinger (2017: 61)’e göre koşu motifleri olan “korku ve kaçışa” zaferleri ile tanınma, şan ve sosyal yükselme çabası da eklenir. Başka başarı ve sosyal yükselme umudu içindeki Büchner hem antrenör hem de dernek değiştirir.

Kazanılan yarış sonrasında alınan ödüller, beraberinde gelen ün ve şan, hatta yarış esnasında ve sonrasında toplanan alkışlar onu mutlu etmekte ve onu tetiklemektedir: “Canlı bir enjeksiyon gibi giderek güçlenen alkış, Bert’i ara atak yapmaya zorluyor” (115-116). Alkol ve uyuşturucu kullanıldığında vücuttaki iletilicilerin oranı beş katına çıkar, yemek yerken bile dopamin miktarı artar ve bu uzun süre muhafaza edilir. Bu yaşanan deneyim, motivasyon merkezi olan “Devam” sistemi hippocampus ve amygdala’da hafızaya alınır (Kalyoncu, 2010). Bu durum Büchner’in durumu ile ilişkilendirildiğinde onun da artık bir önceki başarıdan zevk almadığı, hatta yarışı kazanmaktan da zevk almadığı, sürekli yeni rekor kırma çabası içinde olduğu görülür. “Ama bunlar geçerli değil, atlayışın zarafeti, atışın mükemmelliği ya da koşunun stili galibiyet sağlamıyor. Geçerli olan yalnızca mesafe ve süre” (58). Bu bağlamda yarış diğer bireylere karşı değildir, yarış bizzat bireyin kendisine karşıdır. Amaçlanan sürekli daha iyi, daha gelişmiş, daha yüksek olana ulaşmaktır. Bunun için tüm koşullar oluşturulmalı, tüm araçlar kullanılmalı, hatta roman başkahramanı örneğinde olduğu gibi etik olmayan yollara başvurulmalıdır. Benzer durumlar sadece Büchner’de değil diğer yarışçılarda da görülmektedir:

¹ “Prefrontal korteks beyinde frontal lobun ön kısmında yer alan serebral korteks bölgesidir. Bu bölge serebral korteksin sınıflandırılmasında kullanılan Broadmann alanlarından pek çoğunu içine alır. Beynin en önemli bölgelerinden biridir. Çok sayıda görevi vardır. Kişiliğin belirlenmesi, karar verme, sosyal davranışları düzenleme, düşünme mekanizması ve hafıza süreçleri bunlardan bazılarıdır. Bu bölgenin temel görevi amaçlarımızı doğrultusunda düşünce ve davranışlarımızı yönlendirmektir”. <https://sinirbilim.org/prefrontal-korteks/>. Erişim tarihi: 13.08.2020.

Nurmi rakiplerini düşünmüyordu, sağladığı avantajın anlamı, kendini rakiplerine karşı emniyette hissetmesi değildi. Nurmi'nin en büyük rakibi elindeydi: koşu boyunca baktığı kronometre! Tanıdığı tek rakip vardı ve ona karşı koştu, kronometreye her baktığında onu daha ileriye gitmeye zorlayan, kendi rekorunu kırması gerektiği düşüncesinden başka hiçbir yol bırakmayan yeni rekorlara karşı koştu (112).

Uyuşturucu her kullanıldığında dopamin miktarı yükselse de her seferinde ilk kullanılan düzeye ulaşamaz. Dopamin miktarının azalması ile her kullanım bir öncekinden daha az heyecanlı olmaya başlar. Zaman geçtikçe heyecan azalır ve onunla beraber gelen çöküş artar. "Devam" sistemi sürekli açık olması nedeni ile tekrarlanan kullanımlarda aynı zevke ulaşamaz, sonuçta beyin kendi savunma sistemini yaratır ve dopamin miktarını düşürür, ancak bu, zevk devrelerini güçsüzleştirir. Bağımlı kişi, uyuşturucuyu zevk almak için değil kendini "normal" hissetmek amacıyla almak zorunda kalır. Bunun nedeni ise uyuşturucu kullanımı ile beraber artan dopaminin artık beyinde çok az salgılanması ya da hiç salgılanmamasıdır (Kalyoncu, 2010). Tıpkı uyuşturucu gibi, yarış ve rekora bağımlı hale gelen Büchner, rekorsuz bir yarış kazandığında bu ona yetersiz gelmektedir. Çünkü sürekli kazanma durumu ile beraber artık dopamin beyinde çok az salgılanmaktadır. Bu bağımlılık onu yavaş yavaş çöküşe hazırlamaktadır.

Sanayileşme ve toplumsal dönüşümle birlikte insanların dopamin seviyelerinin etkilenme nedenleri de farklılaşmıştır. Antik dönemde aç kalmamak için, yeniçağda daha çok hak elde etmek için ve her dönemde ölmek için savaşan birey, elde ettiği gücü, hak ve hukuku nasıl kullanacağını bilememiştir. Sanayi ve üretimin artması ile daha çok çıkar arayışına giren toplum ve birey, maddenin egemenliğine girmiştir. Bireyin, giderek makineleşmesi ve insani değerlerden uzaklaşması sonucu dünya savaşları yaşanmıştır. Dünya çapında büyük kitleleri etkileyen savaşlar sona erse de, insanın köle ve makinenin efendi olma süreci savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. İnsanın makineleşme serüveni ve bunun sonuçlarını gösteren örneklerle romanda rastlanılmıştır. Uwe, Büchner ve arkadaşlarına balık işleme makineleri fabrikasını gezdirir. Makineleri tanıtırken makinelerden hayran bir biçimde bahseder. Burada makine ve balık ayıklanması ile insan ve insanın modern dünya tarafından kısıtlanmışlığı arasında benzetme yapıldığı ileri sürülebilir. "(...) bayanlar ve baylar, iş verimi ve güvenilirliği nedeniyle bu makineler için 'Robespierre' adını önerdim" (128) ifadelerinde giyotin ile balık ayıklama makinesi arasında bağ kurulabilir. Bu makineler balıkları öldürüp işlediği gibi giyotinde insanları öldürerek hayatı işlemektedir.

Romanda balık tutma ile Büchner'in kaçış travması arasında bağlantı kurulmaktadır. Romanda bahsedilen turna balığı bir türlü yakalanamamaktadır. Ama aynı zamanda tıpkı Büchner'in kendisi gibi bir efsane haline gelmiştir. Gazeteci arkadaşı balığı yakalar ve yakalanan balık onu ısırır. "Turna balığı saldırdığı anda müthiş bir acı hissettim, Dohrn'u çivili ayakkabılarıyla yakaladığında o da benzer şeyler hissetmiş olmalı" (186). Burada Büchner'in Dohrn'a yaptığı etik olmayan saldırı benzetmeye dahil edilmektedir. Bu, Büchner ve balık metaforu arasındaki ilişkiyi onaylamaktadır. Ben anlatıcı Büchner'in bu davranışını yakaladığı ve onunla arkadaşlığını bitirdiği gibi, balığı da yakalayıp öldürmüştür. Roman, yazarın yönelttiği sorular ile sona ermektedir. Geçmiş ve bugünün ele alındığı eserde bu soruların amacının, okurun eleştirel değerlendirmeler yapmasını teşvik etmek olduğu ileri sürülebilir.

Savaş sonrası dönem için spor eşittir savaş olarak yorumlanabilir. Büchner, başarısız olduğunda onun çöküşü, anlatıcının şüphelerinin haklı çıktığını göstermektedir, çünkü sporu sevdiği için ek iş olarak yapan, normalde farklı mesleği olan atletler başarılı olmuştur (Leis, 1998: 64). Lenz sporun ideolojik kucaklanmadan çıkış yolunu sunmaktadır. Ona göre oyuna duyulan sevgiden motivasyonunu alan başka bir spor modeli vardır. Bu spor modeli toplumda daima hızlı bir biçimde yok edilmektedir ya da hangi tür olursa olsun savaş çıkarları ön plana geldiğinde bastırılmaktadır (Leis, 1998: 65). Lenz'in örnek olarak göstermek istediği spor modelinin, bu eleştirilerin karşısı olduğu

düşünülebilir. Buna göre araçsallaştırılmayan, motivasyonunu bireyin sevgisinden alan ve ahlaki ilkeleri gözetten bir spor anlayışı örnek olarak alınmalıdır.

İlerleyen yaşlarına gelmeye başlayan Büchner yavaş yavaş koşularda yenileceğinin işaretlerini vermeye başlamıştır ve gazeteci arkadaşı onu yakından takip ettiği için bunları fark etmektedir. Aynı zamanda Büchner’in spor anlayışındaki ahlaki çöküşü, sporun onu ne hale getirdiğini, bir makineye dönüştüğünü de göstermektedir. Ayrıca mesleki anlamdaki tökezlemeleri nedeni ile sosyal alanda da sorunlar yaşamaktadır. Romanda bulunan ifadelerle dile getirmek gerekirse “Biris tepelere tırmanarak yükseldiği sürece her şey bir dereceye kadar normal seyrinde gider, bu yüzden de kayıtsız kalınabilir. Bir insanın yükselişine her zaman kayıtsız kalmışımıdır. Oysa Bert ilk darbeyi aldı artık, mükemmel olmasına rağmen düşebileceğini hissetmiş olması gerekir, (...)” (176). Romanda sürekli onun başaramayacağı ifadelerini kullanan gazeteci arkadaşı gibi Büchner de bir gün mutlaka başaramayacağını ve bu zamanın giderek yaklaştığını fark etmektedir. Yapması gereken koşuculuğu bırakıp eğitimine devam etmektir, ancak Büchner, hayatında önemli bir değişiklik yapmaz. Sürekli yeni rekorlar kırmak için çabalamaya devam eder. Aslında Büchner, bir defa ara vermeye çalışmıştır, ancak bu defa da bir film projesi ortaya çıkmıştır. Bu yeni projenin ortaya çıkması kaçınılmazdı ya da bu proje ortaya çıkmasaydı yüksek ihtimalle başka bir iş çıkacaktı, çünkü “Bert kadar yol almışsan, bir yerlerde gizlice çiçek açman mümkün değil, ortalıkta olmalısın. Önde giden birinin başka seçeneği yoktur! (...) Bert adında bir adam yalnızca kendisine ait değildir, göze almak ve görevlerini keşfetmek zorundadır” (151).

“Bu kez ondan söz etmeme gerek kalmayacak, bu koşuyu kaybedecek. Bu onun son koşusu, unutulmanın koşusu. Umutsuz atağı, vedalaşmaya karşı bir isyandı” (40-41) gibi ifadeleri ben anlatıcının sürekli yinelemelerinin nedeni, gerektiğinde vazgeçmenin önemini vurgulamak, Büchner’in sürekli devam anlayışına karşı dur mesajı verebilmektir. Kalyoncu (2010) beyinde “devam” sisteminin yanında bir de “dur” sistemi olduğunu belirtir. Bu sistem bireyin bütün bilgileri toplamasını, tartıp riskleri ve sonuçları analiz etmesini ve bir sonraki hareketlerini belirlemesini sağlar. İşlerin düzgün olarak sürüp sürmediğine “Devam” ya da “Dur” sistemleri birbirleri ile iletişim halinde kalarak belirlerler. Böylece ne zaman devam edip ne zaman durulacağına karar verilir. Bu iki sistemin birbiri ile koordineli çalışması hiçbir zaman ayrılmadıkları anlamına gelmez. Bu iki sistem, bağımlılarda birbirinden kopar, “Devam” sistemi normalin dışına çıkar ve kendini “Dur” sisteminden ayırır. Bu nedenle madde kullanma davranışı aralıksız sürer.

Ah, bu rakiplere karşı başaramayacak. Düşünmekten vazgeçmeyelim! Her şey geçip gitti, ona bir şans daha tanımanın anlamı yok. Bert’in işini bitirmeliler, son turlarının ardından bir heykel gibi olduğu yerde kalakalmalı! Onu öylesine geride bırakmalı ki, bir dalgıç gibi ayaklarında kurşun ağırlıklar olduğunu hissetmeli! Belki o zaman, en sonunda, vazgeçmelerimizin önemini anlar, ayrılışların da iyi ve kötü anları vardır, Bert’in iyi anları bitti, Bert mahvolmalı... (117)

Burada eleştirilen yalnızca spor dünyası değildir. Yaşamla yarışmayı ve ilerlemeyi bağımlılık haline getiren bireydir betimlenen. Birey ilerlemek kadar vazgeçmenin de önemini bilmelidir, yoksa kendini bir bağımlılık durumu içinde bulabilmektedir. Bu bağlamda Büchner’in bağımlılığını tetikleyen, onu sürekli onların isteğine mahkum eden, bunu alkışlarla ve tribünleri doldurarak yapan seyircilerdir. Onların istediği yapılmadığında, ya da yarış kazanılmadığında intikamları çok acı olmaktadır. Romanda anlatıldığı gibi “(...) galibiyetler, hayal kırıklıklarından daha çabuk ve daha kolay unutulur. Onları hayal kırıklığına uğrattırsa ne olacak?” (116). Böyle bir durumda olacak olan mağlubiyeti sebebi ile onun ve eski zaferlerinin unutulmasıdır. Ayağının sakatlanması, yarışlarda yaşadığı zorluklar gibi işaretlere rağmen o yarışmaktan vazgeçmez. Geriye kalan ders ise belirlidir: yarışı kaybetmek!

Koşu motofi her zaman aynı ilişkileri yaratmaktadır: Her koşu hikâyesine bir yaşam hikâyesi yansıyor-sporun ve yaşamının trajik kahramanı olarak koşucu (Kuhlmann, 2012: 60). 10000 metre

koşusu bir kariyer hikâyesine ve zaman ile eleştirel hesaplaşmaya dönüşüyor. Burada ünlü yaşlı ilerlemiş bir kez daha yarışmaya başlaması gereken yarışçı, yaşam tarafından sollanıyor (Reich-Ranicki, 1963: 179). Yaşamın ve yarışın dönemeçleri birbiri ile sıkı bağlantılıdır. Yaşam, yaşam koşusu olarak ortaya çıkmaktadır, bu yaşam koşusu, koşu sporu ile özdeşleşmektedir. Koşmak ve yaşamak ana karakter için karşılıklı birbirinin şartıdır ve onlar bir insanın yaşamında daima zaferin ya da yenilginin, kaçarcasına koşunun ve kesin varışın, sürekli bir umudun ve tehdit edici hayal kırıklığının, sınırsız özgürlüğün ve zorunlu üye olmanın, hareketin ve huzurun, başlangıcın ve belirli nokta olarak bitişin belirsiz kesinliğinin içinde yer alırlar (Kuhlmann, 2012: 60). Büchner'in 10000 metre koşusunun edebiyat ile ele alınması sembolik açıdan açıklanabilir: çünkü maraton koşusundan farklı olarak uluslararası müsabakalardaki 10000 metre koşusu sürekli stadyumda 400 metrelik oval koşu yolunda gerçekleşmektedir. Bu cehennem çemberi ile aslında kaçmanın anlamsız olduğu ve mümkün olmadığı sembolize edilir, çünkü önceden verilen yoldan kaçış söz konusu olamaz. Onun yaşamı sürekli çember içinde dönmekte, bu yüzden herhangi bir zaman geçmişi tarafından yakalanması mantıklı ve tutarlı görünmektedir (Söllinger, 2017: 87).

Büchner, ilerlemek için tüm ağırlıklarını atmış, yalnız kalmış, ahlaki olmayan davranışlara başvurmuştur ve ilerleyebileceği kadar ilerlemiştir. Düşüş için gereken tüm şartlar artık oluşmuştur. Dohrn'a yaptığı spor ahlakına uymayan davranışları nedeni ile gazeteci arkadaşı, Büchner ile yollarını ayırmıştır. Yaşadığı yozlaşma sonucu faydalandığı herkesten işi bitince yolunu ayıran Büchner, arkadaşının onunla yollarını ayırmasından sonra daha da yalnızlaşır. Bu yalnızlaşma sorunu, yarışları kazandığında kendi tercihi iken yarışları kaybetmenin işaretini vermeye başladığında çevresindeki insanların tercihidir. O, yarışları kazanırken kendini onun yerine koyan, benzer heyecanları yaşayan, bu nedenle onun yarışlarına bağımlı hale gelen seyirci ve arkadaşları, o başarısızlık işaretleri verince ondan uzaklaşırlar. Bu nedenle insanları çıkar odaklı amaçlar için kullanması, işi bitince onları terk etmesi gibi davranışların Büchner ile sınırlı olmadığı, ele alınan dönemde toplumda hakim bir gerçeklik olduğu iddia edilebilir.

Batmakta olan gemiyi terk eden fareler gibi uzaklaştık, hep onun tarafında olan, ona belli bir güven veren bizler, birdenbire pat diye! Ama bu işten bu kadar kolay sıyrılmanın mümkün olacağına inanmıyorum. Bert her ne olduysa, tek başına olmadı, hepimizin payı var. Taleplerimiz ve beklentilerimizle kışkırttık, aslında bize de ait olmayan çelenkler sunduk ona (203).

Burada bağımlı olan sadece Büchner değildir, ben anlatıcı da onunla yollarını kolay kolay ayıramaz, yarışlarını izlemekten geri durmaz. Başarılı olduğu sürece seyirciler de ona ve daha iyi rekorlara bağımlıdır. Bu bağlamda Almanya'da bu kadar çok spor taraftarı ve edebiyat yayınevi olmasına rağmen niçin spor edebiyatının gelişmediği sorusunun cevabı, spor seyirciliğinin kaynağını sevgiden almasının yanında kimi zaman bağımlılık haline gelmesinde ya da artık popüler kültürün parçası haline gelmesinde, edebiyat okurluğunun ise, pasif bir alımlama sürecinin ötesinde edebiyat metninin üretimine katılmak olarak yorumlanmasında aranabilir. Edebiyat okurunda yorumsal üretimden kaynaklanan bir haz duyma söz konusudur. İki kültürel olgunun farklı hedef kitlelerine hitap etmesinin yanında, onların ortak hedef kitleleri de göz ardı edilmemelidir. Ayrıca sporun edebiyatta ele alınması, spor seyircisi için zor bir alımlama uğraşına dönüşmekte, edebiyat okurları için ise sıradışı olabilmektedir. Bu gerçek nedeni ile okurları bu edebiyat eserlerine yöneltecek güçlü edebiyat eserlerine, onlara bu konuyu tanıtır ve sevdirecek, edebiyatta bu konunun da işlendiğini gösteren eleştiri, araştırmalara yer verilmesine ihtiyaç vardır. Anglosakson edebiyatta sporu konulaştıran eserlerin başarılı olmasının nedeni spor edebiyatının orada kabullenilmesi ve tanınırlık kazanması olarak görülebilir.

6.Sonuç

Romanda Lenz, edebiyat ve sanat alanlarını özgün bir üslupla yan yana getirmeyi başarmıştır. Toplumsal konuları işlerken romanın estetik bütünlüğüne de önem vermiştir. Bunun

yanında bu estetik bütünlüğün ahlaki sanat anlayışı ile desteklenmesi toplumsal konuları ele alırken çok yönlü davranmasının ispatı olarak değerlendirilmektedir. Romanda yarattığı kurgusal karakterler ve anlatıcı üslubu sayesinde yazarın özgünlüğü belirginleşmektedir. Savaş dönemini yaşayan Lenz, kullandığı dil ve olayları kurgusallaştırmadaki ustalığı sayesinde, savaş sonrası dönemin ve çağdaş Alman edebiyatının öne çıkan yazarları arasında yer edinmiştir. Geçmişle gelecek arasında köprü kurarak zamanın ruhunu romanda yansıtmıştır. Roman türündeki yenilikçi bakış açıları sayesinde Almanya’da spor edebiyatının tanınmasında gayret gösteren öncüler arasında yer almıştır.

Romanda yapılan bir diğer tespit Lenz’in, sporun ideolojik propaganda, insanın nesnelleşmesi ve rasyonelleşmesi gibi amaçlar için araçsallaştırılması anlayışına karşı çıkmasıdır. Bireyin ve sporun nesneleştirilmesini, hayatın nesnelleştirilmesini ve ahlaki değerlerden uzak bir spor anlayışını eleştirir. Yapıcı, sade, aydınlatıcı ve sorgulatmaya yönelik bir eleştiri tarzını benimser. Sporun değerleri ile insanı değerlerin örtüşmesinin gerekliliğini eserde ortaya koyar ve aksi bir anlayışa karşı çıkar.

Antik dönemden günümüz dönemine değin bireyin öznenen nesneye dönüşme serüveni gözlemlenebilir. Bu nesneleşmenin bir alanı olarak artık sporda sporculardan giderek daha fazla irade gösterilmesi beklenir. Makineleşme ve yeni gelişmelerle birlikte sporda yeni rekorlar kırılır. Bu bağlamda romandaki rekor kırma amacı ile modernizmin ilerleme amacı arasında bağ söz konusudur. Birey modernizm tarafından ortaya çıkarılacak her türlü gelişme ve soruna hazır olmalı ve onun tarafından sollanmamak için onunla yarış halinde olmalıdır. Bunun için bireyin yaşamında şansa yer verilmez, her şey nesnel çerçevede ele alınır. Bireyin gelişmelere ayak uydurma çabası onun modernizmle yarışı olarak görülebilir. Bu gerçeklikler, Lenz tarafından romanda eleştirel olarak ele alınmıştır.

Sanayileşme ve makineleşmenin insanın ruhunda oluşturduğu ahlaki çöküntüyü, özgün yazım tutumu ile eleştirel olarak sorgular. Eserde yapılan tespitlerde kendisinin de edebiyatın uygulanmasında ahlaki değerleri göz ardı etmediği, dolayısıyla insanı değerlerle estetiğin birbirini tamamladığı bir edebiyat anlayışını benimsediği öne sürülebilir. Edebiyatı ve sporu yan yana getirirken de estetik ve ahlakın bir aradalığına önem vermiştir. İnsani ve törel değerlerle örtüşmeyen durumları güzelleme biçiminde romanda ele almamıştır. Bu bağlamda estetiğin ahlaki boyuttan bağımsız olmadığı bir edebiyat eseri verdiği düşünülebilir. Bu temelde romanın arka planında yaşam ve koşu, insan ve makineleşme, spor ve savaş gibi benzetmelere yer vermiştir. Spor dilini edebi dille harmanlamayı başaran Lenz, spor ve sanat ilişkisini edebiyatın kadrajına sokar. Estetik ve ahlakın bir aradalığında kurmaca ve gerçekliği birbirine adapte eder. Lenz’in ele aldığı konular zamanın sorunları olsa da, romanlarında takındığı tavır ve sorunlara yaklaşım biçimi onu evrensele taşır. Lenz, romandaki yazınsal bütünlükte aydın bir tutum benimsemiş, topluma yol gösterici mesajlar vermiş ve okuru sorgulayıcı bir tavır içine çekmiştir. Romanda birçok artalan bilgisine yer verdiği de görülür. Sanat, resim, spor, antik Yunan dönemi ile ilgili birçok bilgi, roman içindeki kesitlerde göze çarpar. Bu nedenle kültür, sanat ve spor gibi alanlar ile ilgili bilgiyi barındıran bu romanın Lenz’i bir entelektüel olarak sahneye çıkardığı düşünülebilir.

Kaynakça

- Aytaç, G. (1994). *Çağdaş Alman edebiyatı* (4.baskı). Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, G. (1995). *Edebiyat yazıları III*. Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, G. (2005). *Edebiyat yazıları I* (2. Baskı). Gündoğan Yayınları.
- Balıkçıoğlu, Z. (1995). Auschwitz’den sonra şiir yazmak barbarca mıdır?. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IX, 43-55.

- Bülles, M& Kaminski, M. (2005). *Helden des Sports in Literatur und Film*. http://www.mythos-magazin.de/mythosforschung/mb-mk_sporthelden.pdf, gesehen am 16.05.2020.
- Dopamin nedir? Ne işe yarar? Eksikliği ne tür sorunlar yaratır? (t.y.). <https://www.medikalakademi.com.tr/dopamin-nedir-ne-ise-yarar-eksikligi-ne-tuer-sorunlara-neden-olur/>, erişim tarihi:16.05.2020.
- Eggers, E. (2003). Warum ignoriert die deutsche Literatur den Sport? Anmerkungen zu einem seltsamen Dilemma. *Sportzeiten. Sport in Geschichte, Kultur und Gesellschaft*, 3 (1), 7-16. <http://www.literaturundsport.de/diskussion/eggers.pdf>, gesehen am 04.05.2020.
- Ekinci, O. (2017). Edebiyat sosyolojisi bağlamında II. Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatı üzerine bir inceleme. *Folklor/Edebiyat*, 23 (91), 87-104.
- Gamper, M. (2008, 16. März). Die Aschenbahn als falsche Lebensschule. *Neue Zürcher Zeitung*. https://www.nzz.ch/die_aschenbahn_als_falsche_lebensschule-1.690139, gesehen am 16.05.2020.
- Gökberk, M. (2011). *Değişen dünya değişen dil* (7. baskı). Yapı Kredi Yayınları
- Jacob, S. (2000). *Sport im 20. Jahrhundert*. (2., leicht verbesserte Auflage). Tectum Verlag.
- Jaspers, K. (2008). *Nietzsche* (Çev. Murat Batmankaya). Alkım.
- Kalyoncu, Ö. A. (2010). *Plastik düşler*. Kapital Medya Hizmetleri.
- Karahalil, F. (2013). *Siegfried Lenz ve Franz Kafka'nın eserlerindeki baba motifinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Kaygın, Ş. (2016, Aralık). Siegfried Lenz'in (Trümmerliteratur) yıkıntı edebiyatı örneği olarak "Almanca Dersi" romanı. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 17-26.
- Kısa, A. Y. (2017). *Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarında hayatın anlamlandırılmasına yönelik sorgulamalar*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Kuhlmann, D. (2012). Sportzuschauer in der Literatur. In: B. Strauß (Hrsg.), *Sportzuschauer* (S. 57-71). Hogrefe Verlag.
- Kurt, G. (2019). "Kısa Hikâyeler" II. Dünya Savaşı sonunda Almanya'da yıkıntılardan doğan yeni bir edebi tür. G. Kurt ve S. Altun (ed.), *Filoloji alanında araştırma makaleleri* içinde (s. 127-146). Gece Akademi.
- Leis, M. (1998). *Sport in der Literatur*. Inaugural-Dissertation. Universität-Gesamthochschule Siegen.
- Lenz, S. (2008). *Ekmek ve oyunlar* (A. Sarısayın, Çev.). Can.
- Lukacs, G. (2003). *Roman kuramı* (C. Soydemir, Çev.). Metis.
- Mattern, P. (2009). Text, Wettkampf, Spiel. In: T. Anz & H. Kaulen (Hrsg.), *Literatur als Spiel: evolutionsbiologische, ästhetische und pädagogische Konzepte* (S. 527-541). Walter de Gruyter.
- Öğüt Marangoz, A. (2014). *Siegfried Lenz'in kısa öyküleri örneğinde iletişim sorunsalı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Öztürk, A.O. (2018). *Sevgi edebiyatı*. Hiperlink Yayınları.
- Prefrontal Korteks: Beynin 1 Numaralı CEO'su (9 Nisan 2016). <https://sinirbilim.org/prefrontal-korteks/>, erişim tarihi: 13.08.2020.

-
- Reich-Ranicki, M. (1963). *Deutsche Literatur in West und Ost*. R. Piper & Co. Verlag
- Sicks, K. M. (2008). *Stadionromane. Der Sportroman der Weimarer Republik*. Königshausen & Neumann.
- Söllinger, T. (2017). *Sport in der Literatur als Spiegel seiner Zeit. Die Darstellung des Sports in den Sportromanen. Der Läufer von Marathon von Werner Scheff und Brot und Spiele von Siegfried Lenz*. Diplomarbeit, Universität Wien.
- Spiegel, H. & Reich-Ranicki, M. (2006, 29. Juni). Sport und Literatur sind verwandt, Interview. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, <https://www.faz.net/aktuell/sport/fussball-wm-2006/deutschland-und-die-wm/interview-mit-marcel-reich-ranicki-sport-und-literatur-sind-verwandt-1332348.html>, gesehen am 14.05.2020.
- Wagener, H. (2000). Siegfried Lenz. In: M. Konzett (Ed.), *Encyclopedia of German Literature* (pp. 639-641). Fitzroy Dearborn Publishers.
- Zengin, B. (2018). Siegfried Lenz’in “Oyun Bozan” (Der Spielverderber) başlıklı kısa öyküsünde toplumsal eleştiri aracı olarak bellek. A. O. Öztürk, D. Ç. Ünal, Ü. Kaya (Ed.), *Hiciv-Yığın-Göçmen Edebiyatı Uzmanı* içinde (s.145-157). Hiperyayın.
- Zengin, D. (2011). *Alman edebiyatı. 19. yüzyıldan günümüze kadar*. Pelikan.